

ГУЗОРИШИ ВАЪЪИ ҲУҚУҚИ БАШАР ДАР ТОҶИКИСТОН ДАР СОЛИ 2017

Хулосаи гузориш

Тоҷикистон давлати авторитарӣ аст ки президент Эмомалӣ Раҳмон ва тарафдоронаш онро зери султаи сиёсӣ нигоҳ доштаанд. Қонуни асосӣ системаи бисёрҳизбиро дар назар дорад, вале ҳукумат таърихан монеи плюрализми сиёсӣ буда дар давоми сол ба он идома дод. Ислоҳоти конституционие дар референдуми умумие ки дар с.2016 қабул гардид, ҳизбҳои нодунявиро ғайриқонунӣ сохта ҳар гуна маҳдудиятро барои дар сари қудрат боқӣ мондани Эмомалӣ Раҳмон чун “Пешвои Миллат” барканор ва барои боз ҳам мустаҳкам намудани ҳукмронияш мусоидат мекунад.

Мақомоти шаҳрвандӣ назорати воқеиро аз болои мақомоти амниятӣ танҳо қисман нигоҳ доштанд. Масъалаҳои муҳимтарини нақзи ҳуқуқи башар аз ҷумла иборат буданд аз: шиканҷаву озордиҳии боздоштудагон аз тарафи нерӯҳои амниятӣ; ҳабс ва ё боздоштҳои худсарона ва аз ҷумла аъзоёни оила; шароитҳои ногувори зиндонҳо; маҳдудиятҳо дар озодиҳои баён, расонаҳои хабарӣ ва рафти озодонаи маълумот ба шумули масдудсозии якҷанд сомонаҳои мустақили хабарӣ ва шабакаҳои иҷтимоӣ; маҳдудияти озодии анҷуман ва аз ҷумла бо роҳи таъқиб, озордиҳӣ ва зиндонӣ кардани фаъолони ҷомеаи маданӣ ва фаъолони сиёсӣ; шароити бади озодии дин; маҳдудият дар иштирок дар фаъолияти сиёсӣ; хешу қавгарой ва фасод дар саросари ҳукумат; хушунату таъбиз бар асоси ҷинс, гароишу ҳуввияти ҷинсӣ ва меҳнати маҷбурӣ.

Якҷанд кормандони давлат, барои нақзи ҳуқуқи башар ҷазо диданд. Мақомот дар нерӯҳои амниятӣ ва дигар бахшҳои давлат бечазо амал мекарданд.

Қисми 1. Эҳтиром ба тамомияти шахс аз ҷумла озодӣ аз:

а. Маҳрумсозии худсарона ва ғайриқонунӣ аз ҳаёт:

Дар ҳоле, ки қонун кушторҳои берун аз судиро аз тарафи кормандони амнати давлат манъ месозад, якҷанд гузориш оид ба даст задани ҳукумат ва ё агентҳои он ба куштори худсарона ва ё ғайриқонунӣ расиданд.

26-ӯми июл, Толибҷон Дӯстов, сокини 50 солаи ноҳияи Шаҳритуз, баъди аз тарафи пулис ҳабс гаштанаш ба ҳалокат расид. Тибқи гузоришҳои расмӣ Дӯстов бар асари сактаи қалб ҷон бохтааст. Дӯстов бо шубҳа дар қочоқи маводи муҳаддир, аз тарафи афсарони вазорати корҳои дохили ноҳияи Дӯстӣ боздошт гардид ва чанд соати пас хешовандонаш ўро дар беморхона ҳалокшуда дарёфтанд. Бо вучуди даъвои

ибтидоии пулис ки Дӯстов аз сактаи қалб ҳалок гардид, модараш бар он бовар буд ки вай аз бадрафтори пулис ҳаёташро аз даст дод. “Ба фикри мо вай ҳамона латукӯб гашта, хангоми ба беморхона оварданаш, аллакай чон супурда буд” гуфт модари Дӯстов. Дар охирҳои моҳи декабр прокуратураи маҳаллӣ як корманди пулиси ноҳияро бо айби истифодаи изофабор аз қувва, ки он боиси марги Дӯстов гардида буд, ба ҷавобгарӣ кашид.

б. Нопадидшавӣ

Аз ҳодисаҳои оиди нопадидшавӣ аз тарафи ва ё аз номи мақомоти давлатӣ гузорише нарасида буд.

в. Шиканча ва дигар амалҳои муомилаи бераҳмона, ғайриинсонӣ, номусшикан ва ё ин ки ҷазодихӣ.

Қонуни асосӣ истифода аз шиканчаро манъ месозад. Агарчи ҳукумат кодекси ҷиноятиро бо иловаи моддаи алоҳидае ки шиканчаро мувиқи қонунҳои байналмиллалӣ ифода мекард, дар с.2012 ислоҳ намуд, гузоришҳо оиди латукӯб, шиканча ва дигар навоҳҳои бадрафторӣ ки бо мақсади зӯран ба даст овардани иқдоршавӣ истифода мешуданд, расиданд.

Мақомот дастрасии кофӣ ба маълумотро ба созмонҳои ҳомии ҳуқуқи башар барои таҳқиқоти иддаҳои шиканчадихӣ муҳайё насохтанд.

Дар се моҳи аввали сол Эътилофи Алайҳи Шиканча ва гурӯҳи созмонҳои дохилии ғайридавлатӣ (СҒД) 38 парвандаи оид ба бадрафториро ба санад гирифтанд. Он парвандаҳоро бар асоси арзҳои ҷабрдидагони озори шадиди ҷисмонӣ боз намуда буданд. Мушаххасан, 13 шахс аз 15 нафари ҷабрдида аз озорҳои ба мисли латукӯби рӯй, сар, гурда ва батни онҳо, дар ҳоли дасту пой баста буданашон ва инчунин аз зери ноҳун гузаронидани мавҷи барқ хабар додаанд. Дар 28-ӯми март шаҳрванд Ҷовидон Ҳақимов дар суд изҳор дошт ки иқдоршавии вай дар кӯшишҳои ҷалби ҷангиён ба сафи гурӯҳи ифротии Давлати исломӣ (ДИИШ) бар асари фишор ба даст оварда шуд. Ҳақимов дар ҷалби ҷанд шаҳрванд барои ҷангидан аз ҷониби ДИИШ дар Ироку Сурия муттаҳам шуда буд. 30-ӯми март суд Ҳақимовро ба 15 соли зиндон маҳкум намуд. Мутобиқи гуфтаҳои вакилонаш Ҳақимов баъди дар моҳи январ ҳабс шуданаш, хангоми истинтоқҳо аз тарафи кормандони пулис, шадидан латукӯб шуда буд. Ба гуфти вакилон бинии Ҳақимов хангоми истинтоқ шикаста ва ӯ инчунин мавриди зарбаҳои барқӣ (электрошок) қарор гирифта буд. Вакилони Ҳақимов инчунин изҳор доштанд, ки суд хоҳиши онҳоро барои тасдиқи озори ҷисмонӣ аз санҷиши тиббӣ гузаштани Ҳақимов рад намуд. Якҷанд афсарони пулис ки дар суди ш.Душанбе гувоҳӣ доданд даъвоҳои Ҳақимовро рад карданд.

Нисбати аз соли 2015 (ба бахши 1.е. нигаред) ҳадафи муомилаи бад қарор гирифтани вакили зиндонгашта Бузургмеҳр Ёров хабарҳои зидду нақиз мерасиданд. Дар моҳи

октябр сардори ҳабсхонаи рақами 1 боздошти пеш аз муҳофизат (СИЗО) ба радиои Озодӣ хабар дод ки аз 28-ӯми сентябр Ёров дар ҳуҷраи танҳонишин ниғаҳ дошта мешавад; вай айбҳои гуё мавриди шиканҷа ва дигар муомилаи бад қарор гирифтани Ёровро рад намуд. Завҷаи Ёров ба рӯзноманигорон гуфт ки сардори боздоштгоҳ дар амн будани Ёров бовар кунонида таъкид кард, ки Ёров бо сабаби аз тарафи посбонон дарёфтани пули нақд дар ҳуҷрааш, ки он вайронкунии қоидаи ҳабсхона ҳисоб мешавад, ба ҳуҷраи танҳонишин фирстода шуд. Созмони Авфи Байнамиллал хабар дод ки Ёров то ин дам чаҳор бор дар ҳуҷраи танҳонишин ниғаҳ дошта шуд. Модари Ёров ба аз дидор бо писараш изҳор дошт ки писараш ва дигар ҳамҳуҷрагони мавриди латуқуби доимӣ қарор гирифтаанд ки яке аз чунин латуқуб боиси ба беморхонаи боздоштгоҳ афтидани писараш шудааст. Вай инчунин аз нақли писараш гуфт ки ин латуқубҳо якҷо бо дашном, таҳқир ва таҳдид сурат мегирифтанд.

Шароити зиндон ва марказҳои боздошт

Тибқи гузоришҳои расида, аз сабаби аз маҳбусон пур буданашон ва аҳволи ногувори тозагӣ, шароитҳои зиндонҳо тоқатфарсо ва ба ҳаёт таҳдидовар буданд.

Ҳолати ҷисмонӣ: Ҳукумат 10 зиндон ва аз ҷумла як зиндони барои занон ва 12 маркази боздоштро тахти амал қарор дошт. Шароити аниқии зиндонҳо номаълум боқӣ монд, валекин боздоштшудагон ва маҳбусон аз шароити зишт ва ба ҷон таҳдидкунандаи зиндонҳо ба шумули изофабории афрод ва шароити ғайрисанитариин онҳоро хабар доданд. Ташкилоти Ислоҳоти Байналмиллалӣ Зиндонҳо (Penal Reform International), ки бо намояндагии минтақавии худ аз Қазоқистон, машғули татбиқи ислоҳот дар зиндонҳо мебошад, шароити зиндони занонаро чун хеле сарду, таъмини барқу гармиаш номунтазам ва норасоии ҳӯрокворӣ барои зиндонҳои ва кормандони маҳбас, шарҳ дод. Бемориҳо ва гуруснагӣ мушкилоти ҷиддӣ буданд. Ожонсиҳои СММ хабар доданд ки сатҳи сирояти бемориҳои сил ва СПИД дар зиндонҳо қобили мулоҳиза ва сифати ҳадамоти тиббӣ бад буд. Аксаран наврасони мардина бо мардони калонсол ҳамроҳ нигоҳ дошта мешуданд.

Маъмурият: Идораи ҳукумати омбудсмен (нозири ҳуқуқи башар) вучуд дорад ва омбудсмени он аз зиндонҳо дидан кард, вале тавонист танҳо камтар аз 2 фоизи ҳамаи арзу шикоятҳоро ҳал наояд. Созмонҳои ғайридавлатӣ (СҒД), аз безътимодӣ ба механизми омбудсмен аз барои садоқаташ ба президент Эмомалӣ Раҳмон, безътиноии бардавом ба нигарониҳои ҷамъиятӣ аз эҳтиром ба ҳуқуқи башар, хабар доданд. Гурӯҳи маҳсули назоратии назди омбудсмен ва намояндагони СҒД санҷишҳои эълоншуда аз шароити зиндонҳоро ба ҷо оварданд. Кадом арзу шикояти хос аз шароитҳо санад нагаштааст.

Назорати мустақил: Вазорати адлия ба маҳдуд сохтани дарҳости дастрасии намояндагони ҷомеаи байналмиллалӣ ва ҷомеаи маданӣ ба зиндонҳову марказҳои боздошт идома дод.

Дар таи тамоми сол Эътилофи алайҳи шиканча ва омбудсмени ҳуқуқи башар аз муассисаҳои баста дидан карданд агарчи мақомот мусоҳиба кардани боздоштшудагонро аз тарафи нозирони эътилоф ва ё дастрасии онҳоро ба асноди муассисоти дохилии ислоҳотӣ рад намуданд. Адами дастарасии Кумитаи Байналмиллалии Салиби Сурх ба далели надоштани мувофиқатнома бо ҳукумат идома ёфт ки чунин вазъият аз с.2004 ба ин тараф вучуд дорад.

г. Ҳабсҳо ва боздоштҳои худсарона

Қонун бо сароҳат ҳабсҳои худсаронаро манъ намесозад ва ҳабсҳои худсарона маъмулӣ буданд. Қонун зикр мекунад, ки пулис бояд идораи прокуратураро дар бораи ҳабс дар давоми 12 соат бохабар сохта, дар давоми 10 рӯз айбҳоро вогузорад. Қонун ҳаққи чолиши қонунияти ҳабс ва ё боздошти ӯро дар суд таъмин месозад вале истифода аз чунин ҳуқуқ маҳдуд аст.

Танҳо чанде аз шаҳрвандон аз ҳуқуқи апеллятсия кардани ҳабсашон воқиф буданд ва танҳо чанд мавриди тафтишоти қудрати пулис ва афсарони низомӣ дар боздошти шаҳрвандон вучуд дошт.

Нақши пулис ва дастгоҳи амниятӣ

Вазорати корҳои дохилӣ, ошонии назорати маводи муҳаддир, ошонии давлатии назорати молиявӣ ва мубориза бар зидди фасод, кумитаи давлатии амниятӣ миллӣ (ҚДАМ), кумитаи давлатии андоз ва ҳадамоти гумрук бо ҳам масъулияти органҳои шаҳрванди ҳифзи ҳуқуқро бар ӯҳда доранд. Вазорати корҳои дохилӣ аввалан масъули тартиботи чамбиятӣ буда, қувваҳои пулисро назорат менамояд. Ошонии мубориза бо маводи муҳаддир, ошонии бар зидди фасод ва кумитаи давлатии андоз салоҳияти тафтиши чиноётро мансуб буда, ба президенти кишвар итоат мекунад. Кумитаи давлатии амниятӣ миллӣ (ҚДАМ) масъули разведка буда нерӯҳои сарҳадиро назорат мекунад. Он инчунин парвандаҳои марбут ба айбдоршавӣ дар ифротгароии сиёсӣ ва мазҳабӣ, қочоқи инсон ва парвандаҳои ҳассосияти сиёсӣ доштара тафтиш менамояд. Ҳадамоти гумрук бевосита ба президент итоат мекунад. Прокуратураи генералӣ тафтишотро, ки ин ошонихо анҷом медиҳад, назорат мекунад.

Масъулиятҳои ошонихо ба ҳадди чашмгир рӯи ҳам рафта ва органҳои ҳифзи ҳуқуқ ба кумитаи давлатии амниятӣ миллӣ сарфурорӣ мекунад. Органҳои ҳифзи ҳуқуқ дар тафтиши гурӯҳҳои муташаккили чиноӣ босамар набуданд, зеро гурӯҳҳои чиноӣ иртибототи баландпояи худро бо ходимони давлат ва ошонихо амниятӣ нигоҳ доштанд. Фаҳмиши бесадо миёни органҳои ҳифзи ҳуқуқ чунин буд, ки якҷанд ашхос аз ибтидо дастанарасон буда, тафтишотро аз ибтидо пешгирӣ менамуданд.

Бечазоии расмӣ мушкилоти бузурге боқӣ мемонад. Дар ҳоле, ки ҳукумат иқдоми маҳдудеро чиҳати ба ҷавобгарӣ кашидани гунаҳкорон ба амал овардааст, шиканча ва бадрафторӣ нисбати маҳбусон идома ёфт ва фарҳанги бечазоӣ ва фасод

тафтишоту чазодихиро заиф сохт. Дар баъзе мавридҳо хангоми шуниданҳои пеш аз зиндонӣ кардан ва судҳо, судяҳо даъвоҳои айбдоршудагонро дар бораи таҳқиру шиканча хангоми боздошт рад намуданд. Особдидагони аъмоли сӯиистифода аз ҷониби пулис метавонанд шикоятҳои расмиашонро ба таври хаттӣ ба корманди сатҳи боло ва ё идораи омбудсмен бидиҳанд. Бештари особдидагон дар сукут монданро аз хатари қасосгирии мақомот дида, афзалтар донистанд. Идораи омбудсмен чанде аз кӯшишҳоро ҷиҳати посухдихӣ ба шикоятҳои нақзи ҳуқуқи башар ба амал оварда, бо иддаои он, ки идораи мазкур салоҳияти изҳороту тавсеаҳоро нисбати ин парвандаҳои ҷиноятӣ надорад аҳён ба онҳо мудохила намуд.

Ҷараёни ҳабс ва муомила бо боздоштшудагон

Мувофиқи қонун пулис метавонад шахсро то 12 соат пеш аз айбдоршавии вай аз тарафи ҳукумат боз дорад. Агар ҳукумат баъд аз 12 соат ӯро айбдор насозад, он фард бояд озод гардад, вале пулис аксаран боздоштшудагонро аз айбҳои ба онҳо воғузуршуда боҳабар намесозад. Агар пулис айбро расмӣ бисозад, пас метавонад шахсро то 72 соат пеш аз пешкаши он айбҳо ба судя, барои шуниданҳои эълони ҷурм нигоҳ дорад. Судя соҳиби ҳуқуқи содир кардани фармони боздошт, ҳабси хонагӣ, пардохти замонатпулӣ ва интизор шудани суд мебошад.

Мутобиқи қонун аъзои оила ҳаққи боздид аз маҳбусонро баъд аз содир шудани айбнома доро мебошанд, вале кормандони ҳукумат бештари вақт ҳаққи маҳбусонро барои мулоқот бо адвокатҳо ва аъзои оилашон рад мекунанд. Қонун изҳор мекунанд, ки адвокат ҳаққи ҳозир будан дар бозпурсиҳоро бо дархости шахси боздоштшуда ё адвокат дорад, валекин дар аксари вақт кормандони ҳукумат иҷозаи дастрасии сари вақти адвокатонро ба муштариашон намедиҳанд ва бозпурсиҳои ибтидои бедуни онҳо сурат мегиранд. Боздоштшудагони дар ҷиноятҳои ба амнияти миллӣ ва ё ифротагарой шубҳа гардида ба мӯҳлатҳои тӯлонӣ бе айбдор кардани расмии онҳо нигоҳ дошта мешуданд.

Ҳабсҳои худсарона: Ҳукумат умуман далелҳои ба ҳабсгириро дар назар мегирад, вале баъзан боздоштшудагон ва гурӯҳҳои ҷомеаи маданӣ хабар додаанд, ки кормандони ҳукумати айбҳоро месозанд ва ё мавридҳои хурдандозаро бо мақсади анғезаи сиёсӣ боло мебаранд.

Барои мисол, даҳҳо аъзоёни оилаҳои фаъолони бадарғашуда бо мақсади қатъи фаъолияти ҳешонашон дар хорич, бар асоси айбҳои ба сари табори дар хорич монда ҷазо дода шуданд. Созмонҳои ҳифзи ҳуқуқи башар исрор дошт ки падари як фаъоли сиёсӣ пеш аз маҷлиси моҳи сентябри Созмони Амният ва Ҳамкории Аврупо дар ш.Варшава (САҲА) оид ба Мулоқоти Татбиқи Андозаҳои инсонӣ дастгир гардид. Созмони Нозирини Ҳуқуқи Башар ва Кумитаи Норвегиягии Ҳелсинки инчунин дар моҳи июл хабар дод ки мақомот даҳҳо ҳешовандони фаъолони осоиштаи муҳолифони давлатро ки дар Олмон дар ҷамъомаде барои таҷлили 20-мин солгарди

мувофиқатномаи сулҳ ки ба ҷанги дохилӣ хотима бахшида буд ҷамъ омада буданд, боздошт, истинтоқ ва таҳдид намуда буданд.

Баъзе аз кормандони пулис ва кормандони адлия ба таври муназзам дар мубодила бар нармсозии ҷазо ва ё раҳосозӣ пора мегирифтанд. Мақомоти органҳои ҳифзи ҳуқуқ барои тамдиди боздошти шахс дар ҳабси пеш аз судӣ бояд баъди ду, шаш ва 12 моҳи боздошт аз судья иҷозат гиранд.

Боздошти пеш аз суд: Адвокатҳои боздоштшудагон шикоят карданд, ки прокурорҳо аксари вақт гумонбаршудагонро барои мӯҳлатҳои тӯлонӣ нигоҳ дошта, сабти боздошти ибтидоиро танҳо дар сурати тайёр будани гумонбаршуда ба иқроршавӣ анҷом медоданд. Дар аксари вақт боздошти пеш аз судӣ аз як то се моҳ давом кард, вале метавонист то 15 моҳ ҳам идома ёбад.

Тавоноии боздоштшудагон дар ҷолиши беқонунии боздоштгоҳ пеш аз суд: Новобаста аз айби бар онҳо воғузошта шахсони ҳабс ва ё боздоштшуда ҳаққи дар суд ҷолиш намудани асоси ҳуқуқӣ ва ё табиати худсаронаи боздошташонро соҳиб мебошанд. Бо вучуди чунин ҳуқуқҳои ҷолиш додани боздошт поён рафтани шумораи адвокатони дорои литсензияи муносиб барои бурдани парвандаи ҷиноӣ ва ё боздоштҳои умумӣ ки дар адвокатон дар парвандаҳои ҳассос иштирок мекунанд, истифодаи чунин ҳақро барои ҳабсшудагони айбашон ангезаи сиёсӣ дошта маҳдуд месозад.

д. Ради муурофияи боинсофонаи судӣ

Агарчи қонун додгоҳи мустақилро таъмин месозад шоҳаи иҷроия ба прокурорҳо, адвокатҳои тарафи муодофия ва судьяҳо фишор меовард. Ҳасодкорӣ ва ноқоремадӣ мушкилоти калоне буданд.

Ҷараёни судӣ

Айбдоршудагон қонунан ба фарзияи бегуноҳӣ ҳақ доранд валекин дар амал ин фарзия вучуд надошт. Судҳо қариб тамоми айбдоршудагонро гунаҳкор донистанд. Айбдоршудагон на дар ҳама вақт нисбати ба суд қашида шуданашон сари вақт маълумот мегирифтанд ва ё ба ҳаққи пасгузории муурофия ба муддати номуайян насиб мегаштанд. Судҳо умуман ба айбдоршудагон, барои иштирок дар муурофияашон ва машвараи сари вақт бо адвокаташон, иҷозат медоданд валекин бисёр вақтҳо гирифтани адвокат дар марҳалаи пеш аз суд ва давраи тафтишотиашонро, махсусан дар парвандаҳои ҳассос, рад мекарданд. Ҳукумат ба бознамоии парвандаҳои аз назари сиёсӣ ангезаёфтаи ҷиноятиро ба муқобили баъзе аз вакилони муодофия, барои ҳалалрасонӣ дар дарёфти машвараи ҳуқуқӣ аз тарафи мухофиллини сиёсии ҳабсшуда ва дилсардсозии дигар адвокатон аз гирифтани кори ин парванда идома дод.

Ҳангоми зарурат ҳукумат адвокатҳоро аз ҳисоби чамъиятӣ таъмин намуд вале айбдоршудагон ва ҷомеаи маданӣ шикоят доштанд, ки ҳукумат баъзан адвокатҳоро бо қасди рад намудани дастрасии айбдоршудагон ба машвараи ҳукукии бо интихоби худ таъин менамуд.

Айбдоршудагон ва адвокатҳои шахсӣ гуфтанд, ки адвокатоҳои аз тарафи ҳукумат таъингашта ваколати камсифат ва беаҳсулро ба ҷо оварданд.

Бар илова, бо сабаби тағироти ба қонуни оид ба вакилон ва таъсиси шӯрои ҳукуки ҳамаи адвокатҳо бояд имтиҳони қасбиро то моҳи июни 2016 аз нав месупориданд то литсензияҳояшонро ба даст оранд. Бисёре аз адвокатҳо аз ӯҳдаи супоридани он имтиҳонҳо набарамоданд. Бар замми он ҳукумат низоми эҳтироми таҷрибаи қасбиро ки мувофиқи он адвокатони таҷрибадор ба қорашон идома медоданд, бекор кард. Дар натиҷа шумораи адвокатони ҳаққи дифоӣ парвандаҳои ҷиноятӣ дошта аз тақрибан 2000 нафар ба 532 нафар коҳиш ёфт. Нозирини байналмиллалӣ изҳор доштанд дар суд муурофуаҳое буданд ки айбдоршуда адвокат надошт.

Айбдоршудагон метавонанд гувоҳу субутро дар суд бо иҷозаи судья пешкаш намоянд. Айбдоршудагон ва вакилон ҳукуки муқобил баромадану савол додани шоҳид ва пешкаши гувоҳӣ ва арзи шаҳодатро доранд. Ба айбдоршудагоне ки забони тоҷикӣ, забони расмӣ мавриди истифода дар судро наметавонанд тарҷимон таъмин мегардад. Ҳеч гурӯҳе аз арзи шаҳодат маҳрум нест ва умуман ҳамаи шаҳодатҳо баррасии баробар мегаранд. Валекин судҳо маъмулан баррасии прокуратураро аз баррасии тарафи ҷимоя авлотар мебинанд.

Маоши ками судьяҳо ва прокурорҳо онҳоро дар муқобили ришвахӯрӣ, ки амали умум гаштааст, осебпазир боқӣ мемонад. Қормандони ҳукумат судьяҳоро дар зери таъсири сиёсӣ қарор додаанд.

Агарчи бештари судҳо ҳамагонӣ ҳастанд, қонун гузаронидани судҳои махфиро дар сурати тобиши амнияти миллӣ доштани он иҷозат медиҳад. Гурӯҳҳои ҷомеаи маданӣ дар пайдо кардани дастрасӣ ба парвандаҳои овозадор дар ҷомеа, ки онҳоро ҳукумат аксаран “махфӣ” эълон дошт, ба душвориҳо дучор гашта буданд. Дар давоми сол ҳукумат якҷанд парвандаи судии анғезаи сиёсӣ доштаро дар паси дарҳои баста анҷом дод.

Се муурофияи судӣ аз ҷумла бо иштироки вакили ҳифзи ҳукуки башар, адвокати аъзоёни ҳизби манъгаштаи наҳзати исломи Тоҷикистон (ҲНИТ) Бузргмеҳр Ёров дар ш. Душанбе доир гашт. Ҳамаи муурофияҳо бар асоси “махфӣ” будани онҳо барои мардум баста буданд. Созмонҳои барҷастаи байналмиллалӣ ҳукуки башар нигаронии худро аз суди Ёров иброз доштанд ки ба гуфти онҳо ҷараёни ҷимоявӣ таъмин нагардид, иброз намуданд. Вай дар моҳи октябри соли 2016 барои гӯё даъват ба сарнагунии ҳукумат ва таблиғи нобасомониҳои оммавӣ муттаҳам гардида ибтидо ба 23 соли зиндон маҳкум гардид. Дар моҳи январ суд мӯҳлати ҳамин ҳукмро ба се

соли дигар тамдид намуда дар моҳи март дар муҳофизат паси дарҳои бастаи суди Ёровро бо иттиҳом беэҳтиромӣ нисбати суд ва таҳқири корманди давлат ба ду соли иловагии зиндон маҳкум сохт.

Маҳбусону боздоштшудагони сиёсӣ

Дар ҳоле, ки ҳукуматдорон аз набудани маҳбусони сиёсӣ ва ё ҳабсҳои ангезаи сиёсӣ дошта даъво доранд, ҳизбҳои муҳолиф ва нозирини маҳаллӣ иттилоъ доданд, ки ҳукумат интиҳоби муҳолифини сиёсӣро ҳабсу ҷазо додааст.

Агарчи тахмини бозғиромии шумораи маҳбусони сиёсӣ вучуд надошт, ҳукумат аз 239 маҳбусе ки аз ҳизби ҷунбиши манъгашта буданд гузориш дод.

Дар моҳи январ суди вилояти Хатлон, Саид Зиёев, сокини ноҳияи Қубодиёнро барои иштирок дар мулоқоти гурӯҳи манъгаштаи “24” ба ҳафт соли зиндон маҳкум намуд. Суд қарореро нисбати Зиёев оиди иштироки вай дар мулоқоти дар моҳи ноябри 2014 дар ш. Екатеринбург Русия ташкил намудаи “Гурӯҳи 24” бар асоси гувоҳи видеоӣ баровард, Вакили Зиёев даъво мекард ки видео дар моҳи сентябри 2014, замоне ки “Гурӯҳи 24” ҳанӯз қонунӣ буд, ба навор гирифта шуда буд. Зиёев бо иттиҳом ба вайрон кардани ду банди кодекси ҷиноятӣ: соҳиби ғайриқонунии маълумоти компютерӣ ва созишҳои ташкилоти ифротгаро айбдор гардид. Зиёев арзагро (апеллятсия) ба Суди Олӣ бурд, вале то охири сол ягон таҳавулоти нава ба қайд гирифта нашуд.

Ҷараёни шаҳрвандии судӣ ва муҳофизати ҳуқуқӣ

Парвандаҳои шаҳрвандӣ дар судҳои умумии шаҳрвандӣ, судҳои иқтисодӣ ва судҳои низомӣ баррасӣ шуданд. Судҳо метавонанд пардохтани ҷабронпулиро ба осебдидагони парвандаҳои ҷиноӣ дастур диҳанд. Суди алоҳидаи ҷавонсолон вучуд надорад, агарчи судҳои ҳастанд, ки утоқҳои ҷудогонаро барои назорати кӯдакон аз болои толори суд ба воситаи видеокамера таъмин мекунанд.

Ё. Мудохилаи худсарона ба зиндагии шахсӣ, оила, манзил ва муқотиба

Қонуни асосӣ изҳор дорад, ки манзили фард ҳалалнопазир аст. Бо ҷанд истисноӣ маълум, бо зӯр дохил шудан ба манзил ва ё маҳрум намудани фард аз манзил ҳилофи қонун мебошад. Қонун изҳор мекорад, ки бедуни иҷозати судя пулис набояд ба манзили хусусӣ дохил шавад ва онро кофтуков наояд. Кормандони ҳукумат танҳо бо иҷозати прокурор дар мавридҳои истисноӣ “дар мавриде, ки хатари воқеии пасмонии ашӯи ҷустуҷӯ гардида ва тасарруфшаванда вучуд дошта он метавонад гум, осеб ва ё мавриди истифодаи ҷиноӣ қарор гирад ва ё мучрим метавонад фирор

намоёд” метавонанд кофтуковро анҷом диҳанд. Қонун иброз медорад, ки судҳо бояд роҷеъ ба чунин кофтуковҳо дар давоми 24 соат бохабар гарданд.

Пулис тақроран ин қонунҳоро ба инобат нагирифт ва ба зиндагии шахсӣ, ба шумули кофтуковҳои шахсӣ бе кафолат, бе ҳукми суд мудохила намуд.

Мутобиқи қонун “ҳангоме, ки барои ҳосил намудани боварӣ оиди он, ки ашёи ба парвандаи ҷиноятӣ таалуқдошта метавонанд дар дохили мактубҳо, телеграммаҳо, радиограммаҳо, бастаҳо, посилкаҳо ва ё дигар навъи ирсоли почтаю телеграф бошанд асоси кофӣ дорад, онҳоро метавон танҳо бо ордери аз тарафи судья бароварда шуда” ба даст овард. Қонун изҳор медорад, ки танҳо судья метавонад ба назорати телефонҳо ва ё дигар воситаҳои муҳобираро иҷозат диҳад. Идораҳои амниятӣ зуд-зуд муҳобиротро ба мисли шабакаҳои иҷтимоӣ ва зангҳои телефонино бе иҷозати ҳуқуқӣ назорат мекарданд.

Дар моҳи маю июн дастаҳои кормандони расмӣ аз оҷонсиҳои гуногуни амният дар ш.Душанбе хона ба хона гашта аз паи дарёфти “нохушояндон” буданд. Ин амал бахше аз маъракаи амниятии “Амалиёти Интизом” буд ки аз тарафи ҳукумат ба роҳ андохта шуда буд. Мутобиқи ахбори расонаҳо асноди давлатӣ мафҳуми “нохушояндон” аз ифротагароёну террористони эҳтимолӣ сар карда то барқудзудону касони фурӯзонаки номатлуб истифода бурдари дар бар мегирифт. Кофтуковҳо бе иҷозати муқарраршуда аз ҷониби судҳо амалӣ гардида мақомот оиди миқёси ин ҷорабинӣ хабаре пахш накарданд. Дар бисёр мавридҳо сокинони ш.Душанбе, аз чунин бозрасиҳо танҳо баъди дар дами дарашон пайдо шудани дастаи тафтишчиён огаҳ шуданд. Ин гузориш маълумоти оиди берун аз ҳудуди ш.Душанберо дар бар нагирифта, муассисоти тижоратӣ ва ё дигар ташкилотҳоро шомил насохтааст.

Қисми 2. Эҳтиром бар озодиҳои маданӣ ба шумули:

а.Озодии баён ва аз ҷумла барои матбуот

Қонун озодии суҳан ва аз ҷумла барои матбуотро таъмин месозад валекин ҳукумат ин ҳуқуқҳоро маҳдуд сохтааст.

Озодии баён:

Мақомот ба тангсозии озодии суҳан аз тариқи боздошт, ҷазодиҳӣ, таҳдиди ҷаримаҳои вазнин, татбиқи қонунгузории тўҳматҳои сахту изофабор барои тўҳмат ва бастании маҷбурии нашрияҳо идома дод. Мутобиқи қонун шахсе метавонад ба муддати то панҷ сол барои тавҳини президент зиндонӣ шавад.

Дар моҳи март пулиси ш.Хучанд Ҳасан Абдураззоқов сокини вилояти Суғдро барои гӯё таҳқири обрӯи президент ҳабс намуд. Мутобиқи гузоришҳои ахбори умум Абдураззоқов акси президентро аз деворе канда, онро дар ҳузури мушоҳидон, ба замин андохт. Прокуратура бо айбдорсозии Абдураззоқов дар пастзании шаъни президент, авбошӣ ва харобкорӣ дар ин бобат парвандаи ҷиноятӣ боз кард. Мақомот оиди ин парванда шарҳе надоданд ва аз рӯи хабарҳо ҳеҷ вакиле аз ин шахс ваколат накард. Агар гунаҳкор доништа шуд Абдурзақов метавонад то ба мӯҳлати 8 сол зиндон шавад.

Озодиҳои матбуоту расонаҳо: Расонаҳои мустақил аз ҷониби ҳукумат таҳдидҳои қобили мулоҳизаро бар сари сомонаҳои расонавӣ дучор гаштанд.

Бо вучуди он ки баъзе аз нашрияҳои ҷопӣ тафсилоту таҳқиқоти сиёсиро ки аз ҳукумат танқид мекард ба нашр расонданд журналистон шохиди он гаштанд ки мақомот баъзе аз мавзӯҳоро берун аз ҳудуди иҷозат медонист, ба шумули мавзӯҳои вайронкориҳои молии ононе ки ба президенти кишвар наздик ҳастанд ва ё мавзӯҳои ба ҳизби манъгаштаи наҳзати исломи Тоҷикистон дахлдошта.

Якҷанд телевизионҳою радиоҳои мустақил дар масоҳати хурди кишвар мавҷуд буданд, вале ҳукумат аксари василаҳои пахшкунандаро зери назорат дошт.

Қарори аз тарафи ҳукумат ба номи “дастурҳои таҳияи барномаҳои радио ва телевизионӣ” содир гардида муқаррар сохтааст ки ҳукумат аз тариқи кумитаи давлатии телевизион ва радио дорои ҳуқуқи “танзиму назорат аз болои тамоми шабакаҳои телевизион ва радио новобаста аз навъи соҳибияти онҳо мебошад”.

Ҳукумат ба фаъолияти озоди чанде аз матбуоти хориҷӣ иҷозат дод, ба шумули паҳши дубораи барномаҳои телевизионии ва радиои Русия.

Дар моҳи ноябри с.2016 нашрияи мустақили хабарии Тоҷнос дар паи озордиҳӣ аз тарафи ҳукумат баста шуд. Сармуҳаррири нашрия бо нигаронӣ аз амнияти худ ва таҳдиди ҷазобинӣ тарки кишвар намуд.

Хушунату азият: Рӯ ба рӯ гардидани рӯзноманигорон ба хушунат ва азият аз тарафи кормандони ҳукумат давом ёфт. Агарчи дар соли 2012 ҳукумат тӯҳматро аз феҳристи ҷурм берун сохт, кормандони ҳукумат ба таври муназзам аз тӯҳмати расонаҳои матбуотӣ ҳамчун қасос барои наشري маводи инитикодӣ роҷеъ ба ҳукумат пардохта буданд.

Дар охирҳои фасли баҳор суди ноҳияи Исмоили Сомонӣ дар ш.Душанбе журналисти нашрияи “Озодагон” Мичгона Ҳалимоваро бо айби “ифшонасозӣ ва пинҳонсозии ҷиноят” гунаҳкор донист. Суд иддао намуд ки Ҳалимова аз ифшосозии маълумот оиди як шаҳрванде ки ба Сурия, барои пайвастан ба ДИИШ сафар мекард рӯй тофта ба Ҳалимова 25000 сомонӣ (\$2,850) ҷарима баст. Зимни мурофиа Ҳалимова намояндаи ҳуқуқӣ (адвокат) надошт аммо журналистон барои пардохти ҷаримаш ёрӣ доданд. Ҳалимова бо эҳтимоли он ки ҷараён бонӯқсон мешавад аз қарори додгоҳ арз накард. Баъзе аз манбаъҳо тахмин намуданд ки мақомот ин айбҳоро нисбати Ҳалимова аз сабаби ҷидоли вай бо раиси Кумитаи Умури Занон ки он баъд аз оиди ҳиҷобпӯшӣ савол додани Ҳалимова барҳост, монда буданд. То соли 2015 Ҳалимова

дар нашрияи Начот, нашрияи ҳафтаинаи ҲНИТ ва дар сомонаи хабарии Nahzat.tj кор мекард.

Сензура ва маҳдудсозии мундариҷа: Журналистон тақроран аз худсензуранамой, барои пешгирӣ аз қасосҷӯиҳо аз тарафи кормандони ҳукумат истифода мекарданд. Сиёсатмадорони муҳолифин дастарсии маҳдуде ва ё ҳеҷ дастрасие ба телевизиони давлатӣ надоштанд. Дар ҳоле, ки ҳизби президентӣ фурсатҳои зиёде барои паҳши паёмҳои худ дошт, ҳукумат ба ҳизбҳои муҳолиф барои ифодаи назарҳои сиёсиашон ҳадди ақали вақтро иҷозат дод. Дастрасӣ ба иттилоот барои журналистон, махсусан дар вақти интиҳоботи парламенти референдуми 22-ӯми май мушкул буд. Стансияҳои давлатии телевизион ва радио дар каналҳои худ ҳеҷ барномаеро, ки дар он назари муҳолифини ислоҳоти конститусионӣ дарҷ гардида бошад, паҳш накарданд.

Нашркунандагони рӯзномаҳо хабар доданд, ки ҳукумат нисбати паҳнсозии мавод бо талаби он, ки ҳар нашрияи бештар аз 99 обуначӣ дошта, бояд худро дар вазорати фарҳанг ба қайд гирад, маҳдудиятҳо қарор намуд. Ҳукумат ба назорати ҳамаи матбааҳои асосӣ ва таъмини қоғазӣ нашриявӣ идома дод. Радиостансияҳои мустақил ба дучор шудан бо батаъхиргузори литсензиядихӣ, ки онҳоро аз паҳши барномаҳо боз медошт, идома доданд. Ҳукумат судури литсензияҳоро ба стансияҳои нав, қисман бо қараёни беҳад мураккаби аризадихӣ маҳдуд сохт. Кумитаи миллии телевизион ва радио муассисаи давлатӣ аст мустақиман стансияҳои радио ва телевизионро дар мамлакат идора намуда, аввалан иброи ризоият ва сипас литсензияҳоро таъмин месозад. Ҳукумат ба рад намудани барқарори литсензияи паҳши барномаҳои Би-Би-Сӣ дар мавҷи FM идома дод.

Қонунҳо дар бораи бӯхтон/тӯхмат: Дар соли 2012 ҳукумат қонуне, ки бӯхтону тӯхматро амали ҷиноят медефинишад бекор карда, дараҷаи онро то ба вайронкорӣҳои шаҳрвандӣ фаровард, агарчи қонун ҳанӯз шарҳи банди зидду нақизеро, ки тибқи он таҳқири ошқорои президент ғуноҳест, ки метавонад боиси қарима в ё то панҷ соли зиндон ба бор оварад, нигоҳ доштааст. Бо вучуди он ҳукмҳо бар асоси тӯхмат ба хусус бар зидди нашрияҳои, ки аз ҳукумат танқид мекарданд, маъмулӣ буданд.

Озодии Интернет

Шахсонӣ алоҳида ва гурӯҳҳо ба назорати фароҳи интернет аз ҷумла имейл дучор гашта, иброи назари хешро дар интернет худсензура менамуданд. Бинобар гузориши маълумоти муҳобироти с.2016, 19.5 фоизи аҳолии Тоҷикистон ба интернет дастрасӣ доштанд.

Мутобиқи гузориши 17 июн баровардаи Бонки Ҷаҳонӣ 17 фоизи аҳоли муназзам аз интернет истифода мебаранд.

Махдудсозиҳои наву такрории дастарасӣ ба сомонаҳои интернетӣ аз тарафи ҳукумат ба шумули Facebook, YouTube, Google, ва радиои Аврупои Озод Радиои Озодӣ идома ёфтанд агарчи баъзе аз махдудиятҳо дар давоми сол бардошта шуданд. Хадамоти давлатии мухобирот (ХДМ), ба таври маъмул дахл доштани худро ба масдудияти дастарасӣ ба ин сомонаҳо рад менамуд, вале вазорати корҳои хориҷӣ ба кормандони расмӣ хориҷӣ дар моҳи июн марҳалавор татбиқ намудани қонунро, ки ба “манфиати амнияти миллий” иҷозати қатъи мундариҷаи интернету мухобиротро фароҳам меоварад, эътироф кард. Ҳукумат ба татбиқи қонуни аз с.2015 амалкунандаеро ки бар асоси он кумитаи давлатии амнияти миллий (КДАМ) ҳангоми амалиётҳои амниятӣ ҳуқуқи хомӯш сохтани интернету мухобиротро соҳиб аст, идома дод.

12-ӯми июл Маҷлиси Олӣ, палатаи болоии парламент қонунро ки ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ иҷозаи дар интернет пайгирӣ намудани шаҳрвандро медиҳад, қабул намуд. Тибқи ин қонуни нав, оҷонсиҳои амниятӣ метавонанд гардиши интернетиро назорат карда ба маълумоти ки шаҳрвандон ба кадом сомонаҳо дохил мегарданд ва дар чустуҷӯи ҷӣ иттилооте ҳастанд дастарасӣ ёбанд.

Озодии маориф ва рӯйдодҳои фарҳангӣ

Вазорати маориф қоидаҳои тарзи либоспӯшӣ, ки ҳичобро дар мактабҳо манъ месозад, ҳифз кард. Ҳукумат пӯшидани рӯймоли миллии занонаро, ки қисми сарро пӯшонидани гарданро боз мемонад, дар мактабу донишгоҳҳо иҷозат дод. Бисёре аз толибагон ҳангоми ба мактаб рафтани аз мактаб омадан ҳичоб пӯшида дар вақти даромадан ба мактаб онро мекашиданд. Волидайнӯ масъулони мактаб ба назар ин рафторро қабул доштанд. Тибқи гузоришҳо, шогирдони ришмонда аз синф хориҷ гардида мавриди пурсишу қарор доштанд ва ба тарошидани ришашон даъват гаштанд. Шогирдони ришдошта аз синф берун оварда шуда баъди пурсиш ба риштарошӣ водор мешуданд.

Дар моҳи январ, вазорати маориф қарореро баровард ки он аз 1-ӯми март то охири соли хониш дар моҳи июн ҳамаи муаллимон, донишҷӯён ва толибагони ҷинси занро ба пӯшидани либоси миллий вазифадор месозад.

Дар моҳи июлу август мақомоти давлатӣ талошҳои худро дар боздории шаҳрвандон аз пӯшидани “либоси бегонагон” ки аввало ҳичоберо ки мӯю, гӯшу гардани занонро мепӯшад дар назар дошт, афзоиш дод. Мутобиқи гузоришҳои ахбори умум Кумитаи давлатии умури закон маърақаҳои иттилоотӣ ва ё “рейдҳо”-ро дар маҳалоти ҷамъиятӣ алайҳи занон ҳичобпӯш ба роҳ андохта онҳоеро кашидани ҳичобашонро рад мекарданд бо бастанӣ 1000 сомонӣ (\$115) ҷарима ва ё зиндон шудан ба муддати 6 моҳ таҳдид мекарданд. Дар ҷавоб ба чунин гузоришҳо вазорат мавҷудияти чунин чораҳоро инкор намуда исрор дошт ки ҳукумат чунин маърақаҳои ҷамъиятиро барои ривочи фарҳангу либоси миллий анҷом медиҳад.

Дастури вазорати маориф аз маъмуриятҳои мактаб талаб менамояд, то шогирдонро оид ба қонуни масъулияти волидайн, ки иштироқи ҳамаи ашхоси синнашон поёнтар аз 18-ро дар фаъолиятҳои мазҳабӣ ба истисно аз ҷаноза манъ мекунад, бохабар созанд. Қонун дар назар дорад, ки бо иҷозати волидайн ашхоси аз ҳафт то 18 сола метавонанд дар таҳсили мазҳабӣ, ҳангоми вақти берун аз мактаб ва хориҷ аз барномаи мактабиашон ширкат намуда, чун қисме аз фаъолиятҳои таҳсилӣ дар муассисаҳои динӣ ба ибодат пардозанд.

Ҳукумат аз ҳамаи шахсоне, ки машғули омӯзиши мазҳабӣ дар хориҷ мебошанд, талаб менамояд то онҳо худро дар кумитаи давлатии умури динӣ (КДУД), вазорати маориф ва вазорати умури хориҷӣ ба қайд гиранд. Қонун барои вайрон кардани маҳдудиятҳо дар фиристодани шахрвандон барои таҳсили мазҳабӣ ба хориҷ, мавъиза (тарғиб), таълими мафҳумҳои динӣ ва таъсиси робитаҳо бо гурӯҳҳои динӣ дар хориҷ бе иҷозати КДУД ҷазои ҷиноятиро пешбинӣ мекунад.

Вазорати маориф ширкати донишҷӯёнро ҳангоми соатҳои дарсиашон дар маҳофили аз тарафи созмонҳои хориҷӣ маблағгузори ва барои он созмонҳо ташкилшуда манъ кардааст.

1-ӯми апрел пулис иштирокчиёни ярмаркаи дурӯзаи байнамиллалӣ таҳсилро дар ш. Душанбе пароканда сохт. Мудири ширкати ташкилкунандаи он дар саҳифаи Фейсбук хабар дод ки вай барои гузаронидани ярмаркаи таҳсилӣ ҳама гуна иҷозатхотро ба даст оварда буд вале пулис ба толор ворид гашта чорабиниро қатъ сохт. Пулис инчунин видеои ташвиқӣ ва маводи аккосиро аз он чорабинӣ нобуд кард. Вазорати маориф дертар бо даъвои он ки ташкилкунандагон дар дарёфти асноди лозима норасоӣҳо доштанд, изҳоротро паҳш намуд.

Чанде аз хабарҳо буданд ки дар давоми сол олимону муҳаққиқоне ки оиди мавзӯоти ҳассоси сиёсӣ, динӣ ва таърихӣ кор мекарданд аз тарси қасос мақолаҳои на танҳо чоп балки ҳатто ба нашрияҳо намесупориданд. Сензураи расмӣ вучуд надошт валекин оиди филмҳо, намоишномаҳо, намоишгоҳҳо, барномаҳои мусиқӣ ва фаъолияти фарҳангӣ татбиқ мегардид.

б. Ҳукуқи ҷамъшавии озод ва мансубият

Ҳукумат озодии ҷамъшавии озоишта ва анҷуманҳоро ба воситаи талаби дарёфти иҷозат аз ҳукуматҳои маҳаллӣ ва инчунин ба воситаи гузаронидани тафтишҳои сершумор аз тарафи ошонҳои гуногуни давлатӣ маҳдуд сохт.

Қонуни асосӣ ҳаққи озодии ҷамъшавии озоиштаро таъмин месозад валекин ҳукумат аз шахсони алоҳида барои гузаронидани тазоҳуроти оммавӣ иҷозати ҳукуматро талаб мекунад. Шахсоне ки нияти гузаронидани эътирозҳои озоиштаро доштанд тибқи гузориш аз тарси амалҳои барқасди ҳукумат аз баҳри чунин ният гузаштанд.

16-ӯми август, суди ноҳияи Ванчи вилояти худмухтори Бадахшони Кӯҳӣ шаш сокини он ноҳияро барои эътироз дар рӯ ба рӯи бинои пулиси маҳаллӣ ҳар якеро ба 10 – 12 рӯзи зиндон маҳкум намуд. 8-ӯми август пулиси маҳаллӣ ҳамон шаш нафарро барои эътирозашон дар рӯзи қаблӣ дар пешрӯи бинои шӯъбаи корҳои дохилӣ боздошт намуд. Сокинон аз сабаби дастгир шудани ҳешовандонашон ки гӯё ба ҳаракати Салафия пайваста бошанд, ба эътироз пардохта буданд. Мақомот он шаш нафарро дар вайрон кардани тартиботи ҷамъиятӣ ва ташвиқи дигар сокинон барои ҷамъшавӣ дар назди бинои шӯъбаи корҳои дохилӣ айбдор карданд.

Озодии анҷуман

Қонуни асосӣ озодии анҷуманро ҳимоят мекунад, вале ҳукумат ин ҳуқуқро маҳдуд сохтааст. Созмонҳои ҷомеаи маданӣ оид ба афзоиш додани намоёни шумора ва шиддатнокии бақайдгирӣ ва тафтишоти андозсупорӣ аз тарафи мақомот гузориш доданд. Чун порсола ҳукумат ба ҷорӣ намудани манъи чорабиниҳо дар зери парчами ХНИТ-ро идома бахшид.

Дар натиҷаи ҷамапурсии умумии с.2016 хизбҳои нодунявӣ ғайриқонунӣ доништа шуданд.

Лутфан ба сомонаи Департаменти Давлатӣ оид гузориши озодии байналмиллалӣ мазҳаб нигаред.

www.state.gov/religiousfreedomreport/

в. Озодии ҳаракат

Қонун озодии сафар ба хориҷа, муҳоҷират, баргашт ба ватанро таъмин месозад валекин ҳукумат дар ин бобат баъзе маҳдудиятҳоро ҷорӣ кардааст.

Дар амри таъмини ҳимояту кӯмак ба шахсони маҷбуран тарки макон кардаи дохилӣ ва дигар шахсон ҳукумат гоҳ-гоҳе бо Идораи Комиссариати Олии Созмони Миллалӣ Муттаҳид оид ба Паноҳандагон (UNHCR) ва дигар созмонҳои башарӣ ҳамкорӣ менамуд. Чанд мавриди ихроҷи мардум аз кишвар низ буд.

Ҳаракот дар дохили кишвар: Қонун ҳаракотро маъқул мекунад, валекин ҳукумат баъзе аз маҳдудиятҳоро ҷорӣ намудааст. Ҳукумат сафари хориҷиёнро ба ҷуз дипломатҳо ва кормандони созмонҳои кӯмакҳои байналмиллалӣ бештар аз минтақаи 15 мил то сарҳадот бо Чину Афғонистон, дар вилояти Хатлону Вилояти мухтори кӯҳистонии Бадахшон (ВМКБ), ба истисноӣ дарёфти иҷозати вазорати корҳои хориҷӣ, манъ мекунад. Кормандони ҳукумат на ҳама вақт аз маҳдудиятҳои сафар ба

сарҳади ғарбӣ бо Афғонистон кор мегиранд, агарчи ҳукумат ба талаб кардани дарёфти иҷозатномаҳои махсус (ба шумули кормандони созмонҳои кӯмакҳои байналмиллалӣ ва дипломатҳо) идома дод. Инчунин ҳукумат ба сиёсате ки сукумати паноҳандагони афғонро дар маҳаллоти шахрӣ манъ месозад идома дод.

Сафари хориҷӣ: 14-ӯми май марзбонон ҳамроҳ бо кормандони кумитаи давлатии амнияти миллӣ Файзиниссо Воҳидова, вакили маъруфи ҳуқуқи башарро ҳангоми гузариш ба Қирғизистон барои иштирок дар маросими дафни ҷиянаш дар марзи Тоҷикистону Қирғизистон боздоштанд. Марзбонон вайро бо баҳонаи он ки дар шиносномаи вай “ғалатие” вучуд дораду вай ҳаққи “тарк намудани Тоҷикистонро надорад”, барои ҳашт соат нигоҳ доштанд. Дар чанд ҳафтаи пеш аз ин боздошт, хадамоти амниятӣ Воҳидоваро баъди он ки вай чанд эзоҳи танқидӣ оиди он ки Бузургмеҳр Ёров, вакили ҳуқуқи башар аз тарафи ҳукумат ҳабс шуда буд. Воҳидова арз дошт ки масъалаи паспорт баҳонае барои роҳ надодан ба тарки кишвар буд.

Ҳукумат, бо мақсади дарёфту ба зиндон бозгардонидани норозиёни сиёсии дар хориҷи кишвар сукунат дошта аз механизмҳои байналмиллалӣ ҳифзи ҳуқуқ ба мисоли Огоҳномаҳои Сурхи Интерпол сӯиистифода кард. Чунин норозиён бар асоси аз ҷиҳати сиёсӣ ангежаёфтаи айб дар ифротгарой боздошт мешаванд. 8-ӯми октябр, Мирзокарим Кӯзов раҳбари болорутбаи ҲНИТ дар ш.Афинаи Юнон, ҳангоми бозгашти худ аз конфаронси ҳуқуқи башар дар Варшаваи Полша боздошт гардид. Вай то охири сол дар боздошт боқӣ монда буд.

Ҳимоят аз паноҳандагон.

Ихрочи маҷбурӣ: Ҳукумат дар баъзе ҳолатҳо паноҳҷӯёни сиёсӣ ва ё паноҳандагонро маҷбуран ба кишвари аслиашон ки дар онҳо метавон дучори ҷазо ва ё шиканча қарор гиранд, ихроч мекард. Дар давоми ҳафт моҳи аввали сол ҳукумат 11 паноҳҷӯи сиёсӣ ва паноҳандаро ба Афғонистон таъбид намуд.. Пасфиристорадодгон шомил аз паноҳандагоне буданд, ки мақоми онҳо ба асоси нақзи қонуне, ки ба чунин ашхоси ҳаққи зиндагӣ дар маҳалҳои шахрнӣ иҷозаи сукунатро намедихад ва ё шарту шарити вазнине ки ба сифати паноҳанда сабт гардидани аризадиханда монеа эҷод мекунанд, бозпас гирифта шуд. Парвандаҳои бозпас гирифтани мақом бо кӯмаки UNHCR ба додгоҳ бурда шуда дар ҳоли баррасӣ ҳастанд.

Дастрасӣ ба паноҳандагӣ: Қонун мақоми паноҳҷӯӣ ва ё паноҳандагиро дар назар мегирад ва давлат низоми таъмини ҳимоятро ба паноҳандагон таъсис намудааст. Бо вучуди ин, чараёни ташхиси мақоми паноҳандагӣ номуайяну ношаффоф боқӣ монда чараёноти маъмурӣ ва ҳуқуқӣ ба маъёрҳои байналмиллалӣ мутобиқат накарданд. Бо вучуди он, ки қонун талаби онро надорад, кормандони расмӣ ҳукумат аз паноҳандагон ва ҷӯяндагони паноҳандагӣ гирифтани виза ва соҳиб будан ба ҳуҷҷати амалкунандаи мусофиратро пеш аз дохил шудан ба кишвар талаб менамуданд.

Кормандони расмии ҳукумат шахсонеро, ки соҳиби виза набуданд, пеш аз анҷоми мароҳили қонунӣ боздошт ва депортатсия карданд.

Ҳукумат аризаҳои паноҳҷӯиро ба воситаи Комиссияи миллии таъини мақоми паноҳандагӣ (КМТП) баррасӣ карда, асноди маскуниятро, ки аз таъбид (депортатсия) эмин медорад, ба аризадиҳандагон бахшид. Огоҳиномаҳои расмӣ аз қарорҳои маъмуриву ҳуқуқи фаҳмиши хурде дар бобати мантиқи гирифтани тасмими судӣ фароҳам месохтанд. Дар баъзе мавридҳо ҳангоми рад намудани мақоми паноҳандагӣ ба аризадиҳанда, мақомоти давлатӣ маъмулан далели камбудии гувоҳӣ аз репрессия дар ватани аризадиҳанда ва ё нотақмили аз таҷдиди мақоми паноҳандагӣ аз тарафи онҳо, аз қабилӣ вайрон кардани қоидаи истиқомат дар шаҳри Душанберо зикр карданд. Мутобиқи маълумоти ғайрирасмӣ, баъзе аз паноҳандагон иддао доранд, ки ба ҷуз пардохти ришваи бузургандоза ҳукумат метавонад ҳар аризаро рад намояд.

Ҳукумат ба таҳмил намудани маҳдудиятҳои назаррас бар аризадиҳандагон идома дода, кормандони расмӣ ба татбиқи қонуни дар соли 2000 қабулшудаеро, ки он истиқомати дархосткунандагони паноҳандагии сиёсӣ ва паноҳҷӯёнро дар пойтахту шаҳрҳои калон манъ месозад давом доданд. Кормандони амният ҷамъияти паноҳҷӯёнро муназзам назорат менамуданд. Дархосткунандагони паноҳандагони сиёсӣ ва паноҳҷӯён муназзам ба UNHCR хабар медоданд, ки кормандони амният маъмулан бо баҳонаи адами ҳуввияти шахсӣ онҳоро азият дода, аз онҳо пул меситонданд. Пулис паноҳҷӯёнро дар сурати боварӣ бар он, ки онҳо дар маҳалли манъшуда истиқомат мекунанд мавриди рейдҳо қарор медод.

Тафтишоти дар давоми сол афзудаи шахсони дар минтақаҳои наздики Душанбе сукунат доштаву ба қарори шумора 325 ҳукумат ки он қонун ба паноҳандагон иҷозати сукунат дар маҳалоти шаҳрӣ ва аз ҷумла Душанбе иҷозат намедиҳад, ҳамроҳ шудааст ба афзоиши ҷашмгири парвандаҳои маъмурӣ ба муқобили паноҳандагон расонд. Дар натиҷа наздики 40 паноҳанда ва оилаҳои онҳо зерӣ хавфи ҷарима ва ё ихроҷ аз кишвар монда буданд.

Қонун пешбинӣ менамояд ки мақоми паноҳанда ба муддати то се ҳафта шавад. Аз соли 2009 Шӯъбаи Шаҳрвандиву Шӯғли Паноҳандагон, раёсати бақайдгирии шиносномаи назди вазорати қорҳои дохилӣ ҳалли масъалаҳои оид ба паноҳандагонро бар ўҳда дошт. Паноҳандагон бояд солоне аз қайд гузаранд то ба тамдиди мақоми паноҳандагиашон тамдид гардад.

Мутобиқи омили давлатӣ дар кишвар 2185 паноҳандаи бақайдгирифташуда буданд ки 98 фоизи ҷамъи онҳо афгон буданд, вучуд доштанд. Бар иловаи он 141 нафари ҷӯёнҳои паноҳандагӣ аксарашон аггон мақоми паноҳандагӣ мечустанд.

Озодии ҳаракот: Мутобиқи қатъномаи рақами 325 ҳукумат сукунат дар маҳаллоти шаҳрӣ, аз ҷумла ш.Душанбе барои паноҳандагон манъ аст ки он пайдо кардани мактабу ҷои корро барояшон маҳдуд месозад.

Дастрасӣ ба хидматҳои аввалия: Ҷӯяндагони паноҳандагӣ ва муҳоҷирон дар баробари шаҳрвандон ба таҳсилу хизмати тандурустӣ қонуан мустаҳақ мебошанд. Вазорати маориф ба волидайнӣ афғонӣ иҷозат дод, то онҳо атфولي худро бедуни пардохти боч ба мактаби маҳаллӣ фиристанд. Шарикони UNHCR китоб, формаи мактабӣ ва баъзе аз дарсҳои забонамӯзиро ба он кӯдакон таъмин намуда дар ҳиссаи пардохти хароҷоти тиббӣ ёрӣ доданд. Қонун паноҳандагонро бо таъмини баробар ба ҳифзи ҳуқуқ, тандурустӣ ва низоми ҳуқуқӣ таъмин мекунад агарчи дар амал паноҳандагон на ҳама вақт дастарсии баробарро соҳиб буданд. Оилаҳои осебпазири паноҳандагон ёрдампулиҳои тиббӣ гирифтанд. Паноҳандагон мавриди озору пулситонӣ қарор мегирифтанд. Дар ҷуни ҳолат шарикони ҳуқуқии Комиссариати олии созмони миллали муттаҳид оид ба умури паноҳандагон (UNHCR) мизочонро дар дарёфти ҷуброни он хисорат ва таъмини омӯзишу гузаронидани дарсҳои болобарии огаҳӣ барои мақомоти маҳаллӣ бо мақсади фаҳмиши бештари онҳо аз ҳуқуқҳои паноҳандагон дарсҳои омӯзишву огаҳсозӣ доир намуданд.

Роҳҳои ҳалли бодавом: Дар паи қонуни ислоҳгаштаи оид ба шаҳрвандӣ ки дар с.2015 қабул гашта буд, ҳукумат *муқаррароти гирифтани зудтари тобеиятро* бекор карда паноҳандагонро дар як қатор бо хориҷиёне ки паноҳанда набуда барои дарёфти шаҳрвандӣ ариза додаанд гузошт.

Шахсони бешаҳрвандӣ

Барои раҳнамоии тарзи татби, дар моҳи апрел ҳукумат актҳои зерқонунии Қонуни конститусионии с.2015 оид ба шаҳрвандиро қабул намуд. Азбаски қонуни шаҳрвандӣ танҳо доираи умумии масъалаҳои оид ба шаҳрвандиро матраҳ месозад зарурати равшансозии чараёнот барои аризадихандагону мақомоти давлатӣ пайдо шуд. Муқаррароти актҳои зерқонунӣ раҳнамои возеҳеро оиди асноди зарурӣ ваколатҳои ҳар оҷонсии вазифадори қабулу иҷрооти он аснод, эҷоди низоми тасмигиранда ва салоҳияти оид ба ноил гаштан ба шаҳрвандӣ, таъини масъулиятҳои оҷонсиҳои давлатӣ дар таъмини маълумоти саривақтӣ оиди тасмиҳои гирифташуда, шарҳи ҳуқуқҳои аризадихандагон оиди ба додгоҳ бурдани арзи оиди тасмиҳои оҷонсиҳои давлатиро, таъмин намуд. Актҳои зерқонунии қабулшуда, барои таъмини чараёни бештар шаффофу муассар парвандаҳои марбут ба шаҳрвандӣ ва инчунин дар амри умуман коҳиш додани ҳолати бешаҳрвандӣ дар кишвар, тарҳ ёфта буданд.

Комиссариати олии созмони миллали муттаҳид оид ба умури паноҳандагон (UNHCR) ҳамроҳ бо шарикони давлатӣ ва СҒД-ҳо ба татбиқи пружаҳои ташхису

дарёфти ҳалли масъалаҳои оид ба шахсони бешаҳравандӣ монда ва шахсони тобеяташон номуайян дар се вилоят (Хатлон, Суғд ва Ноҳияҳои Тобеи Марказ) идома дод. Ба таърихи 31-уми июл 27809 нафари бешаҳравандӣ ва шахсони хавфи бешаҳравандӣ гаштан ташхису ба қад гирифта шуд. Аз он шумора 13607 нафаре ки ба қайд гирифта шуданд аз кӯмакҳои пешкашшуда барои тасдиқи шаҳрвандиашон истифода бурданд. Валекин баъзе аз шахсон, дар роҳи дарёфти ҳалли бодавом кӯшиш ба харҷ доданд, зеро онҳо дар минтақаҳои дурдаст сукунат дошта аз василаҳои молӣ барои пардохти харҷи нақлиёту боҷҳои барои тасдиқи шаҳрвандиашон лозимро камбудӣ доштанд. Дар моҳи май комиссариати олии созмони миллалӣ муттаҳид оид ба умури паноҳандагон (UNHCR), ҳамроҳ бо шариконаш аз СҶД, меъёри осебпазирӣ ва раванди расонидани кӯмак бо шахсони аз ҳама бештар осебпазирӣ бешаҳравандӣ ва ё дар ҳоли хавфи бешаҳравандӣ мондари бо ҷуброни харҷи тасдиқи шаҳрвандиашон таҳия намуд.

Қисми 3. Озодии иштирок дар раванди сиёсӣ

Қонун ба шаҳрвандон имконияти интихоби ҳукумати худ да интихоботҳои озоду мунсифона бар асоси ҳаққи умум ва баробар интихоб таъмин мекунад, валекин ҳукумат ин ҳуқуқро маҳдуд сохтааст. Президент ва тарафдоронаш ба ҳукмфармоӣ дар ҳукумат идома медиҳанд. Ҳизби сиёсии президент Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон (ҲХДТ) дар ҳар ду палатаи Маҷлиси Олӣ ҳукмфармост. Аъзоёни ҲХДТ аксари вазифаҳои давлатиро ишғол кардаанд. Президент аз ҳуқуқи васеъ дар таъини бекор кардани кормандони давлатӣ салоҳияти васеъ дошт ва дар тӯли сол он салоҳиятро татбиқ менамуд.

Интихоботҳо ва иштироки сиёсӣ

Интихоботҳои ахиран ҷойдошта: Интихоботи аз ҳама наздиктарини баргузоршуда интихоботи с.2015 парламентӣ буд ки аз назари мушоҳидон дар он адами гуногунандешӣ ва интихоби аслий ҷой дошта ба фикри аксари мушоҳидон ҳуди раванд амиқан вайронгашта буд. Интихоботи аз ҳама ахирӣ ки дар с.2013 баргузор гардида буд ҳамчунон бо адами гуногунандешӣ ва интихоби аслий гузашта ба меъёрҳои байналмиллалӣ ҷавобгӯ набуд.

Дар моҳи май соли 2016 ҳукумат ҳамапуурсии умумиро бо пешниҳоди 41 ислоҳот ба Қонуни Асосӣ баргузор намуд. Аз шаҳрвандон талаб гардид то бо раъйҳои “Бале” ва ё “На” ба тамоми маҷмӯи пешниҳодот якбора овоз дода ба раъйи алоҳидаи сари ҳар яке аз онҳо имкон надоштанд. Дар ҳоле ки ҳукумат аз розгии раъйдихандагон бо маҷмӯи ислоҳот ва иштироки 90 фоиза хабар доданд, қиссаҳои латифабоб, шарҳҳо дар шабақоти иҷтимоӣ ва хабарҳои расонаҳо субут мекарданд ки дар асл фоизи иштирок хело поёнтар буд.

Якчанд расонаҳои маъруфи хабарӣ ба шумули “Озодагон”, “Фараж” ва “Тоjnews” аз рафти референдум ҳеч хабаре надоданд. Бо вучуди он, як ҳафта пеш аз референдум, Хадамоти Давлатии Мухобирот ба таъминкунандагони интернет фармон дод ки дастрасиро ба сомонаҳои мустақили ба мисоли “Азия Плюс”, “Озодагон” ва “Озодӣ”-ро манъ созанд.

Аз 41 ислоҳоти пешниҳодшуда сеоии аз онҳо боиси тағироти назаррасе дар қонуни асосӣ гардиданд. Яке аз онҳо ки унвони “Пешвои Миллат”-ро ки он дар моҳи декабри с.2015 ба президент Раҳмон бахшида шуда, вале тасдиқашро аз тариқи ислоҳоти конституционӣ талаб мекард, расмӣ намуд. Ин унвон ҳадди замониро бари ишғоли курсии раҳбари давлат барои Эмомалӣ Раҳмон бекор сохт ва ўро расман аз ҳар гуна маҷози ҳуқуқӣ ва ҷиноӣ масъун (иммунитет) сохт. Ислоҳоти дуввӯм синни мустаҳақ ба вазифаи президентӣ гузоштани номзадии шахсро аз 35 ба 30 поён оварда ва ислоҳоти сеюм фаъолияти ҳизбҳои сиёсии ғайридунявиро манъ намуд.

Ҳизбҳои сиёсӣ ва иштироки сиёсӣ: Дар кишвар ҳафт ҳизби сиёсӣ, ҷумла ҲХДТ қонунан ба қайд гирифта шуда буданд. Ҳизбҳои сиёсии муҳолиф хеле кам аз дастгирии аҳоли насиб гашта ва ба расидагиро аз тарафи ҳукумат дучор гаштанд. Бештари аъзоёни маҷлиси миллии ки дорои 97 курсии ваколат аст узви ҳизби ҲХДТ. Ҳизбҳои дигари тарафдори ҳукумат ва шӯъаботи ҲХДТ буданд.

Иштироки занону ақалиятҳо: Ҳеч қонуне иштироки занон ва/ё ақалиятҳоро дар раванди сиёсӣ маҳдуд намесозанд ва онҳо иштирок карданд. Намояндагии занон дар раванди тасмимгирӣ дар ҳар сатҳи муассосити сиёсӣ камшумор буд. Намояндии занон дар се шохаи ҳукумат камтар аз 30 фоиз буд. Аз ҷумлаи вазирон танҳо яке аз онҳо зан буд вале аз ақалиятҳо касе дар савияи вазир набуд. Агарчи ҳукумат ва аҳзоби сиёсӣ дар ташвиқи мушорикати онҳо талош мекарданд ки аз он ҷумла метавон қарори президент аз с.1999 ки он ҳар вазоратро дар ба доштани аққалам як ҷонишини вазири аз занон вазифадор месохт ном бурд, шеваҳои фарҳангӣ занонро аз иштирок дар сиёсат дилсард мекарданд. Ҷомеаи маданӣ ин қарорро танқид намуда, онро чун монеаи барои аз тарафи зан ишғол намудани вазифаҳои болоии давлатӣ донист.

Қисми 4. Фасод ва адами шаффофият дар ҳукумат

Қонун ҷазои ҷиноиро барои фасодкорӣ аз тарафи кормандони ҳукумат дар назар мегирад, вале ҳукумат ин қонунро самаранок истифода намекунад. Маҷмоти давлатӣ зуд-зуд ба аъмоли фасодкорӣ даст мезананду бечазо мемонанд. Дар таи тамоми сол хабарҳои сершуморе оид ба фасодкорӣ, хешу қавмгарой ва маҳалгарой хангоми ба корқабулкунӣ дар ҳамаи сатҳҳои давлат расида буданд.

Фасодкорӣ: 30-ӯми май ҳукумат ба қонуни мубориза алайҳи фасод ислоҳотеро қабул ки ба Ожонсии Мубориза Алайҳи Фасод салоҳияти тафтиши фаъолияти молии ҳизбҳои сиёсӣ, созмонҳои байналмиллалӣ ва анҷуманҳои маҳаллии ҷамъиятиро медиҳад. Қаблан ожонсии мазкур танҳо салоҳияти тафтишу ревизияи муассисоти давлатиро соҳиб буд. Тибқи талаботи нав ҳизбҳои сиёсӣ бояд солона гузориши арзёбии хавфи фасодро ба ожонсии мубориза алайҳи фасод бисупоранд. Ҳизбҳои сиёсӣ ва коршиносони дохилӣ ибронӣ нигаронӣ карданд ки пурзӯр намудани ожонсии мубориза алайҳи фасод бо ҳаққи тафтишоти фаъолиятҳо ва ҳолати будҷаи аҳзоб ба зерӣ назорат мондани он фаъолиятҳо боис мегардад.

Фасод дар вазорати маориф муназзам сураи мегирифт. Аз донишҷӯёни ояндаи мактабҳои олии талаб мешуд, то ҳазорҳо сомони (садҳо доллари амрикоӣ) ба сифати ришва барои дохил шудан ба донишгоҳҳои шӯҳратдор бипардозанд ва ҳатто коллеҷҳои вилоятӣ то чандсад сомонӣ ришваситонӣ мекарданд. Донишҷӯён маъмулан барои гирифтани баҳоҳои хубтар дар имтиҳонҳо ришваҳои иловагӣ доданд.

Бисёре аз кормандони Бозрасии давлатии автомобилӣ (БДА) ҷаримаҳои барои вайрон кардани қоидаҳои ҷамънамударо бо худ нигоҳ карданд. Афсарони БДА, ки дар фосилаи маъмулӣ аз ҳамдигар ҷо гирифтаанд, ба таври ихтиёрӣ ронандагонро манъ намуда ришва меситонанд. Мушкилот ба шакли низом бо сабаби кам будани маоши афсарони БДА даромадааст. Мутобиқи гузоришҳо бисёре аз афсарони БДА барои нигоҳдории қорашон бояд маблағ пардозанд ва ҷуброни он пардохтҳо ба воситаи ситонидани ришват аз ронандагон боз мегардонанд.

Вазорати қорҳои дохилӣ, ожонсии назорати молиявӣ ва мубориза бар зидди фасод ва прокуратураи генералӣ масъули тафтиш, ҳабс ва ҷазо додани кормандони фосиди ҳукуматро бар ӯҳда доранд. Ҳукумат вучуди мушкилот дар қори мубориза бо фасодро эътироф карда яқчанд иқдомро барои мубориза алайҳи он ба шумули ба суд додани мақомоти поёнрутба барои ришвахурӣ анҷом дод.

Ҳам вазорати қорҳои дохилӣ ва ҳам ожонсии мубориза бар зидди фасод баъд аз хотимаи тафтиш парвандаҳо ба прокуратураи генералӣ месупоранд. Дар баъзе мавридҳо ожонсии мазкур дар давоми тамоми ҷараёни тафтишот бо прокуратураи генералӣ ҳамкорӣ намуд.

Дар моҳи апрел яқчанд кормандони расмӣ аз ожонсии мубориза алайҳи фасод бо айби фасодкорӣ дастгир шуданд. Раиси ожонсӣ Сулаймон Султонзода ба ахбори умум гуфт ки маълумоти ба он дастгиршавӣ робита дошта чун маҳфӣ меъёрбандӣ шудааст. 17-ӯми июл раиси Суди Олии изҳор дошт ки 13 нафар ба шумули 10 афсари оҳонсии зидди фасод ба додгоҳ барои ришвахурию тақаллубкорӣ қашида мешаванд. Дар миёни айбдоршудагон кормандони баландрутбаи ожонсӣ ва аз ҷумла собиқ ҷонишини раиси ожонсӣ Давлатбек Ҳаирзода, собиқ ҷонишини раиси ожонсӣ Фирдавс Ниёзбадалов ки дар тафтишоти Зайд Саидов, собиқ корманди давлат ва дертар муҳолифи давлат гаштаву нияти президентшавӣ дошта ва ҳоло бо айби тақаллуб, бисёрзанӣ, пулситонӣ ва суиистифода аз вазифа ба муддати 26 сол зиндон

аст, иштирок дошт, ҳастанд. 1-ӯми август ахбори умум хабар дод ки Суди Олӣ Ҳаирзодаро ба 10,5 соли зиндон маҳкум намуд. Дар ҳамон рӯз суд Фаридун Беназирзодаро, собиқ чонишини сардори ҳадамоти гумруки вилояти Суғдро барои ришвахурӣ ба 10,5 соли зиндон маҳкум намуд. Муруфиаҳо дар паси дарҳои баста анҷом ёфта маълумоти бештар оиди ҳукм ва маҳкумкунӣ муҳайё набуд.

Дар моҳи декабр мақомот рӯзноманигори мустақил Хайрулло Мирсаидовро аз вилояти Суғдро боздошта ӯро дар исрофкорӣ, сохтакорӣ, ҳисоботдиҳии бардурӯғ ва таҳрики бадбинии қавмию мазҳабӣ айбдор намуданд. Ҳабси ӯ на он қадар дертар баъд аз номаи кушодаи вай ба президенти кишвар Э. Раҳмон, прокурори генералӣ ва ҳокими вилояти Суғд бо хоҳиши сарқўби фасодкорони маҳал навишта буд ва иддао дошт, ки раиси вилояти раёсати кор бо ҷавонон ва варзиш талаби \$1,000 пора карда буд, рух дод. Мирсаидов ба 21 соли зиндон маҳкум гардид.

Шаффофияти молӣ: Мақомоти давлатӣ вочиби шаффофияти молӣ набуданд.

Қисми 5. Рафтори ҳукумат нисбати тафтишоти байналмиллалӣ ва ғайридавлатии гумонбарӣҳои нақзи ҳуқуқи башар.

Гурӯҳҳои дохилӣ ҳимояти ҳуқуқи башар ба афзоиши мушкilotи назорату гузоришдиҳӣ оид ба вазъи умумии башар дар дохили кишвар дучор гаштанд, агарчи гурӯҳҳои байналмиллалӣ ба шумораи камтари чунин мушкilot рӯ ба рӯ шуданд. СҶД-ҳои дохилӣ ва рӯзноманигорон аз танқиди оммавии президент ва ё дигар кормандони олирутбаи давлатӣ ва муҳокимаи масъалаҳои ба ҳизби манъшудаи наҳзати ислом робита дошта, эҳтиёткорона ҳазар мекарданд. СҶД-ҳои ҳуқуқи башар ва ҷомеаи маданӣ ба фишори афзоишбанда аз тарафи ҳукумат рӯ ба рӯ гаштанд. Мақомот якҷанд СҶД-ҳоро барои гумонбарӣ дар мушкilotи бақайдагирӣ ва бесарихии маъмурӣ тафтиш намуданд.

Созмони Милали Муттаҳид ё дигар ниҳодҳои байналмиллалӣ: Ҳукумат умуман бо СҶД-ҳо ҳамкорӣ намуд. Он барои таърифи кормандони олирутбаи СМ, САҲА ва ғайра созмонҳои байналмиллалӣ мусоидат намуд, аммо ба рад намудани боздидҳои КБСС аз зиндонҳо идома дод.

Ниҳодҳои давлатии ҳифзи ҳуқуқи башар: Идораи омбудсмении ҳуқуқи башар барои посухдиҳӣ ба шикоятҳо аз омма дар давоми сол талоши хеле хурде варзид ва маҳдудияти кадриву будҷавии он зарфияти иҷроии онро боз ҳам тангтар месохт. Идораи омбудсмен бо СҶД барои муҳокимаи парвандаҳои ҳуқуқи башар ва масоили умумии ҳуқуқи башар дар кишвар мулоқот намуд, аммо он бе ҳеч амале аз тарафи ҳукумат наовард. Дар моҳи май вазорати адлия ба СҶД-ҳо имконияти баррасии бештари татбиқи қоидаҳо бар қонуни оид ба анҷуманҳои ҷамъиятиро фароҳам намуд, валекин СҶД-ҳои ҳифзи ҳуқуқи башар аз идомаи муҳомилаи ангезаи сиёсӣ доштаи ҳукумат ба фаъолиятҳои зери ҳимояи қонун гузориш доданд.

Идораи давлатии тазмини ҳуқуқҳои конститусионии шаҳрвандон ба тафтиш кардану ҷавоб додан ба шикоятҳо идома дод, валекин норасоии кормандону ҳамкориҳои ноустувор аз тарафи дигар муассисаҳои давлатӣ ба самаранокии ин идора монёӣ шуд. Кодекси тартиби иҷроии иттиҳомоти маъмурӣ, Ҳимоятҳои тартиби амалро ба онҳо, ки дар қонуншиканиҳои хурд айбдор шуданд, таъмин мекунад.

Қисми 6. Таъйиз, таъқиботи иҷтимоӣ ва қочоқи ашхос

Занон

Таҷовуз ба номус ва хушунати хонагӣ: Қонун таҷовуз ба номусро манъ мекунад, ки ҷазои он то 20 соли зиндон аст. Қадом асосномае оид ба зӯроварии ҷинсӣ аз тарафи ҳамсар мавҷуд нест. Ҳукумат ба муҳайё сохтани омори шумораи ҳукмхоро қодир набуд. Кормандони ҳифзи ҳуқуқ маъмулан ба занон маслиҳат меоданд, то ариза надиҳанд, вале дар сурати исрори шахси осебдида парванда боз мекарданд. Аксарияти нозирин мӯътақиданд, ки бештари ҳодисаҳо берун аз хабардиҳӣ монданд, зеро осебдидагон аз тарси беномусӣ хабар надоданро авлотар диданд.

Хушунати хонагӣ дар кодекси ҷиноятӣ мақоми худро надорад. Хушунат бар зидди занон ба шумули зӯроварии ҳамсар чун мушкили умдае боқӣ мондааст. Мутобиқи тадқиқоте, ки аз тарафи Кумитаи давлатии омори гузаронида шуд, 19 фоизи занони аз синни 15 то 49 хабар доданд, ки онҳо аз синни 15 сар карда зери амали хушунати ҷисмонӣ афтида буданд. Занҳо аксаран аз ҳодисаҳои хушунат аз тарси қасос ва ё амали номасовӣ аз тарафи пулис ва ё органҳои судӣ хабар намедоданд, ки дар асл гунаҳкоронро бечазо мемонд. Мақомот аксаран бо тақия бар нақшҳои анъанавии ҷинсӣ, хушунати хонагиро “масъалаи оилавӣ” хонда, онро қабул надоштанд. Аз сабаби хонадоршавии барвақту сабтношуда, занону духтарон аз хушунати хонагӣ ҳатто бештар осебпазир монда буданд.

Барои кӯмак ба осебдидагони хушунати хонагӣ Кумитаи давлатии умури занон маблағи маҳдуде дошт, валекин намояндагони кумитаҳои маҳаллии умури занон осебдидагонро барои гирифтани кӯмаки лозима ба паноҳгоҳҳои таъҷили раҳнамоӣ мекарданд.

Дар моҳи апрели с.2016 ҳукумат дастурҳои расмиро барои вазорати корҳои дохилии кишвар оиди ҷӣ гуна ба қайд гирифтани мавридҳои хушунати хонагиро қабул кард дар ҳоле ки моддаи кодекси ҷиноятӣ ки ин дастур аз он бояд бармеомад дар даст надошт. Мавридҳои хушунатҳои хонагӣ дар зери банди умумии авбошӣ бо ишораи хос дар аснод оиди хушунати хонагӣ буданаш ба қайд гирифта мешуданд.

Мақомот ба нудрат мавридҳои хушунати хонагиро тафтиш карда, танҳо дастае аз гунаҳкорони гумонбаршударо зери ҷазо қарор дод. Вазорати корҳои дохилӣ салоҳияти судури дастуроти мамнӯбиятро соҳиб аст, валекин кормандони пулис,

дар мавриди хушунати хонагӣ, бештари вақт танҳо бо додани огоҳӣ, боздошти кӯтоҳмуддат ва ё чарима бастан зери банди “вайронкорию маъмурӣ” ба корашон анҷом медоданд.

Азияти чинсӣ: Ҳеч ягон асосномае азияти чинсиро дар чойҳои кори манъ намекунад. Особдидагон аксаран аз тарси беномусии иҷтимоӣ хабаре надодаанд. Занҳои аз азияти чинсӣ шикоят карда, одатан бо қасоси кордихандагон ва инчунин беобрӯгӣ аз тарафи хонаводаҳо ва ҷамоатчиғиашон рӯ ба рӯ гардиданд.

Ҳукумат аксари вақт азияти чинсиро ҷум бофтаҳои занон талқин мекард.

Маҷбурият дар назорати афзоиши аҳоли: Ҳеч хабаре оиди исқоти маҷбурии чанин, ақимсозии (стерилизатсия) ғайриихтиёрӣ ва ё дигар чораҳои маҷбурии назорати афзоиши аҳоли нарасиданд. Тахминҳои оиди марғу мир ҳангоми валодат ва пешғирӣ аз бордоршавиро дар сомонаи зерин метавон дарёфт: www.who.int/reproductivehealth/publications/monitoring/maternal-mortality-2015/en/.

Таъбиз: Агарчи қонун пардохти музди кори марғу занро баробар мешуморад, монеаҳои фарҳангӣ имкониятҳои касбии занонро маҳдуд месозанд. Қонун дар соҳаи издивочу оиладорӣ аз ҳуқуқи зан ҳимоят мекунад, валекин оилаҳо бисёри аз вақт духтарони наврасро ба хонадоршавӣ маҷбур мекунанд. Бо сабаби хирочи калони бақайдғирии издивочу қонунӣ, ҷои онро гирифтани издивочу мазҳабӣ ки он ба марғу қудрати беш медахад, амалӣ оддӣ гаштааст.

Фатвои с.2004 Шӯрои Уламо ки мутобиқи он ба занони аҳли мазҳаби суннӣ, ки онҳо аксарияти томи аҳолии занро ташкил медаханд, ибодат дар масҷид манъ гардид дар эътибор боқӣ монд. Инчунин, бо вучуди ғайриқонунӣ донишҷуи бисёрзанӣ маросимҳои динӣ онҳоро имконпазир сохтаанд. СҒД хабар доданд ки то 10 фоизи марғон аз бисёрзанӣ таҷриба кардаанд. Дар бисёре аз ин мавридҳои бисёрзанӣ арӯсҳо аз наврасони поён аз синни қонунӣ буданд. Издивочҳои дуҷуму сеҷуми ғайриқонунӣ хеле ривочёфта буданд ки дар онҳо на зан ва на кӯдакон мақоми ҳуқуқӣ надоштанд.

Кӯдакон

Бақайдғирии таваллуд: Кӯдакон шаҳрвандиашонро аз зода шудан дар дохили кишвар ва волидайн худ мустаҳақ мешаванд. Ҳукумат бояд ҳар зоишро ба қайд гирад. Азбаски дастрасӣ ба Хадамоти ҷамъиятӣ, аз ҷумла маориф бақайдғирии таваллудро талаб месозад, бисёре аз волидайн то рафтани кӯдак ба мактаб барои ба қайд гирифтани он мунтазир шудаанд.

Маориф: Таҳсили озоду саросарии ҳамагонӣ то синни 16 солагӣ ва ё ҳатми синфи 9 ҳатмӣ мебошад. Хазинаяи кӯдакони соҷумони миллал (UNICEF) ишора намудааст, ки

ҳозирӣ дар синфҳои ибтидоӣ дар мактаб умуман хуб аст, вале духтарон ба вазъи номусоид дучор мешаванд ҳангоме, ки хонаводаҳо онҳоро баъд аз хатми мактаби ибтидоӣ барои нигоҳубини атофи хурд ва ё корҳои зироатӣ аз мактаб боз меҳонанд. Хонаводаҳо бештар ба идомаи таҳсили писарон аз духтарон дида маблағгузорӣ карданду боварӣ доранд, ки писарони таҳсили хуб дошта ғами хонавода ва волидайнро дар пири зиёдтар ҳурда метавонанд.

Муносибати бераҳмона бо кӯдак: Кумитаи умури занону кӯдакон ва идораҳои минтақавии ҳимоят аз ҳуқуқи кӯдакон масъули саруқор бо мушкилоти хушунат нисбати кӯдакон мебошанд. Дар с.2016 ҳукумат идораи Бозраси Ҳуқуқи Кӯдаконро таъсис дод. Будҷаву ҳайати маҳдуди қормандони он зарфияти ҳалли масъалҳои ба кӯдакон вобастаро маҳдуд сохт.

Духтарони ҳадафи хушунат қарор гирифтаанд метавонанд аз якҷанд марказҳо дар сар то сари кишвар ҳамдастӣ чӯянд. Ассосиатсияи занҳои илмии Тоҷикистон, ки аз тарафи UNICEF ва идораи раиси шаҳри Душанбе дастгирӣ мешавад, хати очили телефони барои машваратҳои бепули ҳуқуқӣ ва равонӣ ба духтарони ҳадафи хушунат қарор гирифта ташкил намуд. Баъзе мавридҳои буданд ки писарбачагони мавриди азиат қарор гирифта қодир буданд аз телефони очил барои дарёфти кӯмаки ҳуқуқиву равонӣ истифода намоянд. Маблағгузорӣ ва тавоноии чунин барномаҳо маҳдуд мебошанд. Барномаи панҷсолаи маркази дастгирӣ аз духтарон аз барои камбудии маблағ дар соли дуввӯми худ хотима ёфт.

Издивочи барвақту маҷбурӣ. Синни ҳадди ақали қонунии издивоч барои марду зан 18 сол аст. Дар баъзе аз мавридҳои истисноӣ, ки онро судя ташхис мекунад, масалан дар сурати ҳомиладор шудан ин ҷуфти мазқур метавонад ба суд аризаи поён овардани ин ҳадро то 17 солагӣ бисупорад. Издивочи синни поёнтар аз ҳадди таъиншуда дар деҳот бештар буд.

Бисёре аз волидайн духтаронашонро маҷбур карданд, то онҳо мактабро рост баъд аз синфи 9 тарқ кунанд. Дар ин сурат волидайн боварӣ доштанд, ки духтарони онҳо аллақай соҳиби донишу малакаи кофӣ гаштаанд ба мисоли таомпазӣ ва ё чеварӣ, то манбаъи даромадашонро дар зиндагии ояндашон дарёбанд.

Қонун ба равшанӣ издивочҳои маҷбуриро барои духтарони поёнтар аз синни 18 солагӣ ва ё бо духтари поён аз синни 18 сола ба издивоч дохил шуданро манъ мекунад. Издивочи бармаҳал бо чарима ва ё шаш моҳи зиндон чазо дода мешавад, ҳол он ки чазои издивочи маҷбурӣ то панҷ соли зиндон мебошад. Азбаски ҷуфтҳо аз барои яке аз онҳо зери синни 18 буданашон аз ба никоҳ расида наметавонианд онҳо ростан аз рӯҳонии маҳаллӣ хоҳиш мекарданд то вай онҳоро никоҳ намояд. Аммо бе қайди расмӣ арӯс ҳуқуқи расмии камеро дорост.

Истисмори чинсии кӯдакон: Қонун истисмори чинсии кӯдакон ва порнографияи кӯдакиро манъ кардааст. Органҳои ҳифзи ҳуқуқ парвандаҳои истисмори тичоратии чинсии кӯдаконро тафтиш карданд, вале оmore оид ба шумораи ба чавобгарӣ кашидашудагон ва ё маҳқумшудагон муҳайё набуд. Синни ҳадди ақалли алоқии боризоияти чинсӣ 16 сол аст. Тибқи маълумоти СҶД ки бо осебдидагони хушунати хонагӣ, истисмори чинсӣ ва хариду фурӯш бо мақсади истисмори чинсӣ қор мекард

якчанд мавридҳои буданд ки дар онҳо аъзои оила ва ё ҷониби сеюм кӯдаконро ба кори чинсӣ дар клубҳои шабонаву хонаҳои шахсӣ маҷбур карда буданд.

Рабоиши байналмилалӣ кӯдак: Кишвар узи конвенсияи соли 1980 Гаага оид ба ҷанбаҳои рабоиши байналмилалӣ кӯдак нест. Ба гузориши солони департаменти давлатӣ *оид ба ҷанбаҳои рабоиши байналмилалӣ кӯдак дар* www.travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html нигаред.

Зидди яҳудият (Антисемитизм)

Дар кишвар гузориши оид ба зидди яҳудият мавҷуд набуд. Ҷамъияти камшумори яҳудиён ҷои ибодатро доштанд ва ба фишори ошкорои ҳукумат ва ё дигар фишори иҷтимоӣ мавҷеҳ нашуданд. Муҳоҷирати онҳо ба дигар кишварҳо давом ёфт.

Қочоқи афрод

Ба гузориши Департаменти Давлатӣ оид ба Қочоқи Афрод нигаред. www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Шахсони дорони маъҷубӣ

Қонуни ҳифзи иҷтимоии ашхоси маъҷуб ба шахсоне, ки ё маъҷубии ҷисмонӣ ва ё равонӣ доранд, тааллуқ дорад ба шумули маъҷубияти ҳиссӣ ва ё рушдӣ. Қонун таъбир ба муқобили шахсони маъҷубӣ дошта, дар қорёбӣ, таҳсил ва дастрасӣ ба тандурустӣ ва дигар ҳадамоти давлатиро манъ мекунад, валекин дар умум муассисаҳои давлатию ҳусусӣ барои татбиқи ин қонунҳо манобеъи кофӣ муҳайё накарданд. Қонун талаб мекунад, ки иморатҳои давлатӣ, мактабҳо, беморхонаҳо, воситаҳои нақлиёт, ба шумули мусофирати ҳавоӣ барои шахсони маъҷубӣ дошта дастрас бошанд, вале ҳукумат ин моддаҳоро иҷро накард.

Бисёре аз кӯдакони маъҷуб тавони ба мактаб рафтанд, зеро духтурон онҳоро ҷун аз “ҷиҳати тиббӣ муносиб” баррасӣ накарданд. Кӯдакони аз ҷиҳати тиббӣ номуносиб имкони рафтан ба мактабҳои махсуси давлатӣ барои шахсони маъҷубии ҷисмонӣ ва равонӣ доштанд. Духтурон фанҳои қобили омӯзишро таъин карда, директорони мактабҳои давлатӣ метавонанд бо иҷозати худ талаботро барои гузариш ба синфи оянда тағир диҳанд.

Ҳукумат нисбати Комиссияи риояи ҳуқуқи байналмилалӣ башар, Ҷамъияти маъҷубон ва сохторҳои ҳукумати маҳаллии муҳофизат аз ҳуқуқи маъҷубон

масъулият нишон медиҳад. Агарчи ҳукумат муассисаҳои зисти якҷо ва табобати маъюбонро нигоҳ дошт, дастгирии молии онҳо маҳдуд ва шароити онҳо бад буданд.

Ақаллиятҳои миллӣ/ наҷодӣ/ қавмӣ

Баъзе гузоришҳо расиданд роҷеъ ба азият додани узбекҳову афғонҳо аз тарафи органҳои ҳифзи ҳуқуқ.

Таъқиботи иҷтимоӣ, таъбиз ва аъмоли хушунат бар асоси ҷанбагирии ҷинсӣ ва ҳуввияти ҷинсӣ

Агарчи рафтори ҳамҷинсгарой дар кишвар, дар ҳамагон синне, ки равобита байни ҷинсҳои муҳолиф иҷоза доранд қонунӣ аст, валекин қонун ҳеҷ ҳимояти ҳуқуқиро дар муқобили таъбиз дар назар надорад. Дар саросари кишвар шахсони марбути LGBTI мавриди бадмуомилагии ҷисмониву равонӣ, азият, тамаъҷӯӣ ва истисмори онҳо бо таҳдиди ошкорсозии дардовари мақоми LGBTI-ии онҳо ба аҳли хонаводашон, қарор гирифтанд.

Қонуни зидди таъбизи ҷанбагирий бар асоси ҷинсият ва ё ҳуввияти ҷинсӣ вучуд нест ва мансубини LGBTI осеббинандагони азияти пулис буда мавриди таҳдидҳои лату кӯбӣ оммавӣ қарор гирифтаанд. Фаъолиятҳои ҷамъиятӣ ба намояндагӣ аз онҳо маҳдуд буд. Намояндагони доираи яққачинсҳо шикоят кардаанд, ки қарорҳои органҳои ҳифзи ҳуқуқ бо таҳдиди ифшои фаъолиятҳои ба оилаву қордиҳандаҳошон, аз онҳо пул меситонданд. Ҷиноятҳо бар асоси нафрат ба муқобили мансубини иҷтимоӣ LGBTI бечавоб монданд. Намояндагони LGBTI иддао доштанд, ки таъминкуандагони тандурустӣ ашхоси аҳли LGBTI-ро мавриди таъбизу азият қарор доданд.

Гуруҳҳои ҳимоя аз LGBTI ва тандурустӣ оид ба аз тарафи қарорҳои давлат ва рӯҳониён мавриди азият, ба шумули қоршиқани фаъолиятҳои аз тарафи вазорати тандурустӣ қарор гирифтанишон гузоришҳо доданд.

Тибқи хабарҳо мақомоти давлатӣ рӯйхати садҳо шахсони мутаалиқ ба аҳли ҳамҷинсгароён аз марду зан, шахсони дучинса ва ҷинс ивазнамуда (LGBTI) ро ҷун бахше аз нияти таъини рафтори ахлоқӣ ва ҳимояти қишрҳои осебпазири ҷомеа тартиб намудааст. Прокуратураи генералӣ рӯйхатеро таҳия кардааст ки ин иборат аз 319 марду 48 зан аст.

Аҳзи санади нав барои шахси тағири ҷинс намуда аз давлат мушқил буд. Қонун тағири ҷинсро дар асноди ҳуввияти шахсӣ, дар сурате агар муассисаи тиббӣ санади лозимаро бидиҳад, иҷозат медиҳад. Азбаски санаде аз ин қабил вучуд надорад, тағири ҳуввият тибқи ҷинси мувофиқ, барои ашхоси табдили ҷинс намуда номумкин буд. Ин ҳолат мушқилотро дар ҳар мавқеи, ки талаби ҳуввияти расмиро мекард эҷод намуда, метавонист шахсро аз сафар ба хориҷ бо далели гирифта натавонистани шиносномаи нав, боз дорад.

СПИД ва нанги чамбиятӣ

Дар кишвар таъбиз нисбати шахсони мубтало бар СПИД буда вучуд дошт ва нангу таъбиз монеаҳои асосие буданд барои шахсони ба СПИД дучор гашта барои дастарсӣ ба пешгирӣ, муолича ва химоят.

Давлат санчиши бепули СПИД-ро дар 140 муассиса муҳайё кард, ки иттилоъ дар бораи шарик ҳатмӣ ва бе ифшоӣ номаш буд. Созмони ҷаҳонии тандурустӣ қайд кард, ки қормандони расмӣ муназзам санчиши СПИД-ро ба маҳбусон, аскарон, кӯдакони оворагард, муҳочирон ва шахсони ҷӯи равонид, маскан ва ё шахрвандӣ пешкаш кардаанд.

Аз байни шахсони мубталои СПИД гашта занҳо дар ақаллият боқӣ монданд, агарчи ҳадди сироятгирии онҳо дар ҳоли афзоиш буд.

Қисми 7. Ҳуқуқи қоргарон

а. Озодии анҷуман ва ҳаққи музоқироти дастаҷамъӣ

Қонун ҳуқуқи ташкил ва пайвастан ба иттиҳодияҳои мустақилро таъмин мекунад валекин сабти ҳамагуна СҒД-ҳо ба шумули иттифоқҳои қасабаро талаб менамояд. Қонун инчунин дар назар дорад, ки фаъолияти иттифоқҳои озод аз мудохила ба истисноӣ мавридҳои “аз тарафи қонун мушаххас гардида” аст, аммо қонун он мавридҳоро ташхис намекунад. Қоргарон ҳаққи эътисобро доранд, вале қонуни сафорой талаб мекунад, ки митингҳо ва дигар аъмоли оммавӣ бояд иҷозати пешақии расмӣ дошта бошанд, ки он тавоноии иттифоқҳои қасабаро дар ташкили митинги тазохурот маҳдуд месозад. Қонун ҳаққи ташкили музоқироти дастаҷамъиро таъмин мекунад, вале он мушаххас таъбизи зидди иттифоқҳои қасабаро манъ намекунад.

Қоргарон ба иттифоқҳо пайвастанд, вале ҳукумат чихати татбиқи таъсири намоёне бар меҳнати муташаққил ба шумули таъсир бар интиҳоби раҳбарони иттифоқҳо аз васоили ғайрирасмӣ истифода намуд. Федератсияи марказии иттифоқҳои қасабаи Тоҷикистон манфиатҳои қоргаронро самаранок намояндагӣ накард. Баъзе гузоришҳо буданд, ки ҳукумат баъзе аз шахрвандонро барои пайвастан ба иттифоқҳо аз тарафи давлат тарафдоришуда водор намуда, садди роҳи ташкили иттифоқҳои мустақил мешуд. Мувофиқи маълумоти созмони байналмиллалӣ меҳнат, 1,3 миллион одам ба иттифоқҳо тааллуқ доштанд. Гузорише, ки оид ба таъбизи зидди иттифоқҳо хабар меод, вучуд нашошт.

Хабарҳои латифабоб аз манобеи сершумори дохили кишвар изҳор доштанд ки шаҳрвандон аз тарси қасдгирии давлат ба эътирозномаи хошиш набоштанд.

Шартномаҳои коллективии меҳнати 90 фоизи коргаронро дар сектори расмӣ фаро гирифтанд. Дар баъзе мавридҳо коргарони хориҷӣ, махсусан коргарони Хитой дар бахшҳои меҳнати бо коргарони маҳаллӣ муносибати беҳтареро ноил мегаштанд.

Давлат пурра иттифоқҳои касаба ва дигар иттифоқҳоро назорат мекунад. Гузорише аз таҳдид ё хушунати идороти давлатӣ бар зидди иттифоқҳои касаба мавҷуд нест, валекин аз тарси қасоси ҳукумат иттифоқҳо талабҳои маҳдуде дар амри ҳифзи ҳуқуқи коргарон иброз доштанд. Аксари даъвоҳои коргарон бо миёнчигарии иттифоқ байни коргару кордиханда ҳал гардиданд.

СҶД-ии меҳнати ҳамчун созмони меҳнати таъиннашуда дар амри ҳимоят аз ҳуқуқи коргар нақши хурдERO бозиданд.

Муовини нахуствазир Азим Иброҳим дар мулоқот дар вазорати мудофия эълон дошт ки дар саросари кишвар 51 комиссари ҳарбӣ барои айбдор шудан дар (ба ном “облава”) даъвати маҷбурии ҷавонмардон ба артиш, ҳангоми мавсими ҷалби аскарӣ, аз вазифаашон ронда шуданд.

6. Манъи меҳнати зӯри ва ё маҷбури

Қонун ҳар шакли меҳнати зӯри ва ё маҷбуриро ба шумули меҳнати кӯдакон ба истиснои мавридҳои аз тарафи қонун муайяншуда манъ мекунад. Манобеъ, бозрасӣ ва ислоҳсозӣ нобаробар буданд. Қонун ҳам истисмори зӯрии ҷинсӣ ва ҳам меҳнати маҷбуриро манъ карда, ҷазои аз 5 то 15 соли зиндонро дар назар мегирад. Ин ҷазоҳо ба ҳадди кофӣ дақиқу мутаносиб бо дигар ҷиноятҳои ҷиддӣ чун таҷовуз ба номус буданд.

Ҳукумат дар пешрафти худ дар кам кардани истифодаи меҳнати маҷбури ҳангоми ғуночини ҳосили пахта идома дод агарчи он то ҳол ҷой дорад. Вазорати шуғлу меҳнат ҳамроҳ бо намояндагони СҶД-ҳо ба вазифаи назорати ҳосилғундории пахтаро дар давоми сол идома дод.

5-ӯми январ, вазорати корҳои дохилӣ хабар дод ки пулис дар ш. Душанбе ду зан, яке аз ноҳияи Рӯдакӣ ва дигаре зани 37 сола аз ноҳияи Вахшро ки гӯё ба фурӯши ҷавонзанон ба Аморотӣ Муттаҳидаи Араб дахл доштанд ҳабс намуд. Дар моҳи ноябри с.2014 онҳо ҷавонзани 23 соларо аз ноҳияи Хуросони кишвар ба Дубай оварда, ўро ба танфурӯшӣ маҷбур сохтанд. Гузориши таъкид бар он ки ду зани ҳабсшуда аз ҳисоби қурбониёни хариду фурӯши инсон ҷамъан 65000 доллари

амрикоӣ чамъ намуданд. Бар зидди ҳар ду зан парвандаи ҷиноӣ боз гардид. Вазорат аз пешрафти тафтишот хабаре надод.

Дар моҳи апрел сокини 19 солаи ноҳияи Роғун Қиёмиддин Шарифов баъд аз ба дарёи Вахш андохтани худ ҳангоми фирор аз дасти кормандони сафарбарии ҳарбӣ ки мехостанд ўро зўран ба хидмат ҷалб созанд, ҳалок гардид.

Инчунин ба гузориши Департаменти Давлатӣ оид Қочоқи Афрод нигаред.
www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/

в. Манъи меҳнати кӯдакон ва музди ҳадди ақал барои истиҳдом ба кор

Синни ҳадди ақали кор барои кӯдакон 16 сол муқаррар шудааст, агарчи кӯдакон метавонанд бо иҷозати махсуси иттифоқи касаба аз синни 15 солагӣ ҳам кор кунанд. Мувофиқи қонун ҷавонони синнашон поён аз 18 метавонанд на бештар аз 6 соат рӯзе ва ё 36 соат ҳафтае кор кунанд. Кӯдакони аз синни 7 сола боло метавонанд дар кори хона ва корҳои зироатӣ, ки он алоҳида чун ёрӣ ба оила ташреҳ шудааст. Бисёре синнашон поён аз 10 сол дар бозор ва ё дар кӯчаҳо машғули фурӯши аҷзо ҳастанд. Мавридҳои зиёдтарини истифода аз меҳнати кӯдак дар хона ва дар сектори зироатӣ буд.

Масъулияти татбиқи қонуни оид ба меҳнати кӯдакон бар дӯши прокуратураи генералӣ, вазорати адлия, вазорати ҳифзи иҷтимоӣ, вазорати корҳои дохилӣ ва идораҳои дахлдори маҳаллӣ ва ноҳиявӣ аст. Иттифоқҳо ҳам барои гузориш додан аз вайронкориҳо дар истифода аз меҳнати хурдсолон масъул ҳастанд. Шаҳрвандон низ масъалаҳои ҳалношудаи миёни иттифоқҳоро кордиҳандагонро барои тафтиш ба прокуратураи генералӣ мебаранд.

Азбаски аксари кӯдакон ба истисноӣ ёрдам ба оила кор мекарданд танҳо чанд хабари вайронкунии қонун буд. Инчунин хабарҳои буданд, ки мақомоти масъул ба хизмати аскарӣ наврасони поён аз синни 18-ро аз маҳалоти ҷамъиятӣ рабуда онҳоро бо мақсади пурра намудани талаби ноҳиявии сафарбарӣ барои иҷрои хизмати аскарӣ маҷбур кардаанд.

Ҳукумат қонунҳои меҳнатро татбиқ намуда, бо Созмони байналмилали муҳоҷират барои пешгирии истифода аз меҳнати маҷбурии кӯдакон ҳангоми ҳосили тирамоҳи ғуночини пахта ҳамкорӣ намуд. Бо вучуди он, гузоришҳои ҷудоғонае буданд, ки аз истисмори кӯдакон дар зироат хабар додаанд. Ба таври умумӣ, мавридҳои меҳнати маҷбурии кӯдакон дар чидани ҳосили пахта аз с.2013 ба ин сӯ ба таври ҷашмгир коҳиш ёфта, арзёбии с.2015 Дар давоми ҳосилгундории с.2015 ҳукумат ду парвандаро дар муқобили кордиҳандагон барои истифода аз меҳнати кӯдак кушода онҳоро аз онҳо 1800 сомонӣ ва ё (\$205) ҷарима ситонид. Комиссияи байнивазоратии муборизаи зидди қочоқи афрод раҳнамоеро бо такрори мамнӯбиятҳои мавҷуда дар байни мақомоти маҳаллӣ интишор намуда ба идораи инспектори меҳнатӣ фармоиш

то дод то вазифаи назорати роҳангмои мавсими ғуночини пахта ба ҷо орад. Валекин, тибқи гузориши СБМ дар давоми сол назорати мустақили ғуночини пахта сурат нагирифт.

Инчунин бар хулосаҳои департаменти меҳнатро оиди Зинттарин шаклҳои истифода аз меҳнати кӯдакҳо дар www.dol.gov/ilab/reports/child-labor/findings нигаред.

г. Таъбиз дар робита бо шуғл ва ё касбу кор

Қонун таъбизро бар асоси наҷод, ҷинс, маъҷубият, забон, ҷанбагирии ҷинсӣ, ташҳиси ҷинс, статуси мусбати СПИД, дигар бемориҳои гузаранда ё вазъи иҷтимоӣ манъ мекунад. Қонун таъбизи коргарро бар асоси ранги пӯст, дин, ақидаи сиёсӣ, аслияти миллӣ, шаҳрвандӣ ва ё синну сол рӯирифт манъ намекунад.

7-ӯми июн парламенти кишвар ислоҳотро ба қонуни оид ба пулис ки он хидмат дар пулис шахсони ду шаҳрвандӣ дошта, шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрвандиро манъ сохт, қабул намуд. Дар моҳи ноябри с.2016 қонунгузoron ислоҳотро ки дар ҳадамоти амният хидмат намудани шахсони ду шаҳрвандӣ доштаро манъ сохту дониши ҳатмии забони тоҷикӣ (давлатӣ)-ро талаб менамояд, тасдиқ карданд. Дар моҳи март шӯрои Маҷлиси Намояндагон ислоҳотро ба қонуни оид ба хидмати давлатӣ тасдиқ намуд ки он душаҳрвандиро барои ҳар касе ки дар кори давлатӣ аст манъ сохт.

Кордиҳандагон дар муқобили шахсон бар асоси ҷанбагирии ҷинсӣ, статуси мусбати СПИД таъбиз намуда, пулис ба таври умум қонунро татбиқ накард. Шахсони аҳли LGBTI ва шахсони дорои статуси мусбати СПИД аз тарси азият кормандони ҳифзи ҳуқуқ ва боварӣ бар он, ки пулис ба ҳеч иқдومه намебардозад, шикоят накарданро авлотар донистанд.

Қонун ба занон гирифтани музди баробари корро бо мардон барои меҳнати баробар пешбинӣ намудааст аммо монеаҳои фарҳангӣ ба маҳдуд сохтани имконоти касбиро барои занон идома бахшиданд. Кордиҳандагон занонро ба кор изофи бе пардхти музди иловагӣ маҷбур мекарданд.

д. Шароитҳои муносиби кор

Дар моҳи июн президент қарори оид ба аз 1-ӯми июл афзоиш додани музди кор, нафақапулӣ ва стипендияҳоро имзо намуд. Мутобиқи ҳисобу китоби нав музди ҳадди ақалли моҳона 400 сомонӣ (\$50) буд, ва нафақаи ҳадди ақал 156 сомонӣ (\$20) буд.

Аз моҳи январи с.2015 ҳукумат меъёри ҳадди ақали зиндагиरो ба миқдори сабади истеъмоли мусодиф ба 435 сомонӣ (\$55) муайян кард. Ҳукумат аз ҳеҷ гуна ҳадди расмии камбизоатӣ изҳороте надошт.

Идораи давлатии бозрасии назорати меҳнат, муҳочират ва шуғли назди вазорати шуғлу меҳнати аҳолии кишвар органи масъул бар назорати пурраи татбиқи қонуни меҳнат дар кишвар аст. Вазорати молия татбиқи чиҳатҳои молиявии қонуни меҳнатро бар ӯҳда дошта, оҷонсии назорати молиявии дастгоҳи президент масъул ба назорати дигар чиҳатҳои ин қонун аст. Манъи ҳуқуқи бар изофакорӣи маҷбуриву барзиёд вучуд надорад. Қонун пардохти изофакориро талаб мекунад ки мутобиқи он барои ду соати аввали изофакорӣ бояд музди якуним ва ба боқимонда соатҳо музди дучанд пардохта шавад.

Манобеъ, бозрасиҳо ва ислоҳот барои татбиқи қонун баробар набуданд. Бозрасии давлатӣ тафтишотро як бор дар ду сол мегузаронад. Чаримаҳо барои хилофкориҳо аз ҷумла чаримаҳо аз 800 то 1200 сомонӣ (\$90 to \$140) мутобиқ буданд валекин қоидаҳо татбиқ нашуданд ва ҳукумат ба кормандони худ барои изофакориашон музд напардохт. Пардохти изофакорӣ дар тамоми секторҳои нерӯҳои меҳнатӣ мутаноқиз буданд.

Идораи бозарасӣ ва назорати меҳнат, муҳочират ва шуғл инчунин барои татбиқи меъёрҳои сиҳатмандӣ ва бехатарӣ низ масъул аст. Қисман аз сабаби фасодкорӣ ва ришвагирии бозрасон ҳукумат пурра ба ин меъёрҳо ҷавобгӯ набуд. Қонун коргаронро бо ҳаққи бақаноркашӣ аз шароити хатарборӣ корӣ бе тарси гум намудани кор таъмин мекунад вале коргарон хеле ба нударт аз ин ҳақ истифода карданд.

Дехқонон ва коргарони соҳаи зироат ки бештар аз 60 фоизи шуғли аҳолиро дар кишвар ташкил медиҳанд ба коркунӣ дар шароити душвор идома доданд. Системаи назорату ба танзимоварии шароити корӣ дар сектори аграриву ғайрирасмӣ вичуд надошт. Музди кор дар сектор и аграрӣ поёнтарин дар миёни ҳамаи секторҳои дигар буда бисёре аз коргарон муздашонро бо молу чиз мегирифтанд. Ноӯҳдабароии ҳукумат дар тазмину ҳимояи ҳаққи заминдорӣ ба маҳдудсозии тавоноиаиш дар ҳимояи ҳуқуқи коргарони соҳаи зироат идома бахшид.